

ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ ΚΡΗΤΙΚΑ

«Βρυέννιος δὲ φωτὸς ἀπολαύειτο, ὃν δικτόπως
ἀποτροπιαζόμενοι ἡμῶν οἱ διάφοροι ἐν ταῖς παρ’
αὐτοῖς βιβλιοθήκαις φρουροῦσι τέως ἀνέκδοτον»

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ πρὸς Σαμουὴλ Οἰκουμ. Πατριάρχ. ¹

Παλαιόθεν γνωστὴ ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἀξία Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου, ἐγένετο τελευταίως ἀντικείμενον εὐρυτέρας ἐξετάσεως ²· ἡ μορφή καὶ τὰ γραπτὰ του φαίνεται ὅτι θὰ μελετηθοῦν ἀκόμη καὶ πᾶσα περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του πληροφορία προστιθεμένη εἰς τὰ ἐγνωσμένα θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν καλυτέραν γνῶσιν τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους Παλαιολόγους χρόνων τῆς ἐπαπειλουμένης πώσεως ³. Συνειδήσις ὅλως ἰδιαίτερα ὁ μοναχὸς καὶ διδάσκαλος Ἰωσήφ, συνέδεσε τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον του πρὸς τὰς δύο ἑλληνικὰς μεγαλονήσους, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κρήτην. Τὰς πρὸς ἀμφοτέρας σχέσεις του ἐξητάσαμεν ἤδη καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ διαφωτίσωμεν διὰ τῆς δημοσιεύσεως σχετικῶν κειμένων. Σήμερον παρέχεται εἰς ἡμᾶς ἡ εὐκαιρία δημοσιεύσεως ἐκ τοῦ πατμιακοῦ κώδ. υμ’ δύο ἔργων τοῦ Βρυεννίου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν προδῆλως ἐγράφη ἐν Κρήτῃ, τὸ δ’ ἕτερον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκεῖθεν ἀπέλασίν του (1401) μετὰ εἰκοσαετῇ διδασκαλίᾳ καὶ πατριαρχικῇ ἑξαρχίᾳ.

Περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ διαμονῆς καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐξώσεως τοῦ Ἰωσήφ, δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἐπιθυμῶν τοῦτο πλείονα εἰς ὅσα ἐπὶ τούτῳ ἐγράψαμεν ⁴. Ἐδῶ μόνον ὑπενθυμίζω ὅτι ἐντύπως ἔχομεν τὸν Ἐξιτήριον λόγον αὐτοῦ ἐκ Κρήτης, ἐκδοθέντα ὑπὸ Εὐγ. τοῦ Βουλγάρεως ⁵, καὶ ἐπιστολὴν πρὸς Γιαννούλην Δὲ Σπίγαν, ἐπανεκδοθεῖσαν μετὰ βελτιώσεων παρ’ ἡμῶν ⁶. Καὶ εἰς μὲν

¹ Ἑκκλ. Ἀλήθεια Β’ 1 Σεπτεμβρ. 1882, σ. 749α.

² Ν. Β. Τωμαδάκης, Ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὸ 1400, ἐν Ἀθήναις 1947. Ἐκεῖ καὶ πᾶσα ἡ μέχρι τοῦ 1947 βιβλιογραφία.

³ Ὁ καθηγ. Φ. Κοκκουλὲς, κρίνων τὸ περὶ Βρ. βιβλίον μου, ἐπηύξησε τὰς ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ θεολόγου τούτου γνωστὰς λαογραφικὰς εἰδήσεις, περ. «Κρητικὰ Χρονικά», Β’, 1948, σσ. 371-6.

⁴ Ἐνθ’ ἀνωτ. 83 ἐξ. ἰδίᾳ σ. 106 ἐξ. ὅπου ἐξετάζονται τὰ περὶ ἐξόδου αὐτοῦ ἐκ Κρήτης.

⁵ Ἐν Λειψίᾳ 1784, ἐν Γ’ τόμῳ τῶν Εὐρεθέντων σ. 34 ἐξ.

⁶ Ἐνθ’ ἀνωτ. σσ. 131-132.

τὸν λόγον τὸν ἑξιτήριον ὁ Βρ. ὀμιλεῖ περὶ ἀποδημίας ἐκ Κρήτης, εἰς δὲ τὴν ἐπιστολὴν περὶ ἐξορίας· ὀμίλει δ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀσφαλέστερον ἢ ἐν τῷ λόγῳ (ὁ ὅποιος θὰ ἐτύγγανεν εὐρείας κυκλοφορίας)· φοβούμενος τὴν λογοκρισίαν τῶν Ἑνετῶν ἡδυνάται νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ πράγματα, οὕτω δὲ τὴν μὲν Ἑνετικὴν ἀριστοκρατίαν χεῖλει ἐπὶ, τοὺς δὲ διεφθαρμένους ἱερωμένους τῆς Κρήτης, τοὺς συνεργήσαντας εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ καὶ φθάσαντας μέχρι σημείου ὑποταγῆς εἰς τὸν πάπαν, κατηγορεῖ· ἐπὶ πλέον προέτρεπε τοὺς ὀρθοδόξους τῆς μεγαλονήσου ν' ἀπέχουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν τοιούτων ἱερωμένων.

Τύχη ἀγαθὴ ἔχομεν σήμερον καὶ ἄλλο μνημεῖον τῆς ἐν Κρήτῃ δράσεως, τῆς ἐκεῖθεν ἀπελάσεως καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἐν Κων/λεὶ διαβιώσεως τοῦ Βρυννίου, *Λόγον πρὸς τοὺς Κρητας παραμυθητικόν*, ὃν περαιτέρω ἐκδίδω ἐκ τοῦ κώδ. νμ' τῆς Πάτμου. Τοῦ ἔργου πιστὸν ἀπόγραφον ἀπεστάλη εἰς ἐμὲ ὑπὸ τῆς Ἱ. Βασιλικῆς ταύτης Μονῆς¹. Ὁ Λόγος δ' οὗτος οὐ μόνον εἶναι μνημεῖον ἀπλότητος καὶ καλλιπειίας, ἀλλὰ καὶ πλείστας ὄσας περὶ τοῦ Βρυννίου παρέχει εἰς ἡμᾶς εἰδήσεις, ἢ ὅπως νέας ἢ ἐπικυρούσας ἢ ἀναιρούσας τὰς γνωστάς.

Καὶ πρῶτον μὲν περὶ πατρίδος² καὶ ἡλικίας³. Ρητῶς ὀνομάζει τὴν βασιλεύουσαν ὡς πατρίδα αὐτοῦ ὁ Βρ. «Τὸ τῆς πόλεως (=Κων/λεως) εἰς

¹ Καὶ ἐντεῦθεν εὐχαριστοῦμεν τοὺς κληρικοὺς τοῦ ἱεροῦ καθιδρύματος διὰ τὸ ἀπόγραφον τοῦ κώδικος. Ὁ κώδιξ YM' τῆς Πάτμου ἐγράφη τῷ 52^ο ἔτει [1421] χειρὶ Μιχαὴλ ἱερέως Καλοφρενᾶ, σύγκειται δ' ἐκ φύλλων 180. Πρβλ. Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη ὑπὸ Ἰωάννου Σακελίωτος. Ἀθήνησιν 1890, σ. 199.

² Πατρίδα παρεδέχθημεν, Ἐνθ' ἄνωτ. σσ. 17-18, νῆσόν τινα μικράν, ἀποκρούσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο δὲν φαίνεται νῦν ὁρθόν.

³ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 17, ἐδέχθημεν γεννηθέντα τὸν Βρ. περὶ τὸ 1340. Δὲν νομίζομεν ὅτι κατόπιν τῶν νέων μαρτυριῶν πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ 1350, καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ ἐπιχείρημα ἡμῶν περὶ σχέσεων τοῦ Βρ. πρὸς τὸν μητροπ. Θεσσαλονίκης Νικόλαον Καβάσιλαν δὲν εὐσταθῇ, πρβλ. Revue des Études Byzantines VI, 1948, σσ. 117-118. Ὅτι ὁ Νικόλαος Καβάσιλας οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀρχιερεὺς Θεσσαλονίκης, ἦδη ὑπεστήριξεν ὁ πατήρ S. Salaville A.A., Brevis notitia de Nicolao Cabasila ejusque liturgico-spirituali doctrina, «Ephemerides Liturgicae» Ρώμη 1936, σσ. 384-401 (ὅρα καὶ κρίσιν ὑπὸ A. Raes S.J. OCP 3, 1937, σ. 703) καὶ Nicolas Cabasilas, Explication de la Divine Liturgie, Introduction et traduction de S. Salaville, A.A. «Sources Chrétiennes», Παρίσιος 1943.

Ἡ ἀντίθετος ἄποψις, στηριζομένη εἰς γραφὴν τοῦ Minus τοῦ Φραντζίη, PG 156, στ. 1036-7, ἐγένετο ἀσπαστὴ ὑπὸ ἄλλων καὶ τοῦ L. Petit. Ὅντως τὸ Minus φέρει τὴν ὁσιωτάτην Θωμαΐδα ὡς μεταβάσαν εἰς Θεσσαλονικὴν «Νικόλαον» τοῦ Καβάσιλα καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς ἀρχιερέως ἐκεῖσε ὄντος». Εἰς τὸν τόπον τοῦ χωρίου τούτου τὸ Majus ἔχει «Καὶ μετὰ τινα καιρὸν ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονικὴν διὰ τὸ ἐκεῖσε εἶναι τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Καβάσιλαν ἀρχιερέα», Bon 139, PG 156, στ. 751, ὅπερ ὁ Ἱ. Β. Παπαδόπουλος (Teubner, σ. 142) ἐξέδωκε «... διὰ τὸ ἐκεῖσε εἶναι τὸν <Νεῖλον> Καβάσιλαν καὶ ἀδελφὸν αὐτῆς ἀρχιερέα». Ἐπομένως ἢ εἰς τὸ

ἔρημον ἐξορίζεσθαι βέλτιον ἢ τοῦναντίον; ἐκ τῶν νήσων εἰς τὴν ἡπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμένειν ἐφίεται ἢ ἔνθα δυσαρρεστεῖται καὶ ἀπαναίνεται; ... *Εἰς τὴν πατρίδα ἐκ τῆς ἀλλοτριᾶς ἢ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκ τῆς ἐνεγκαμένης*; Εἰς τὴν πόλεωσιν Πόλιν ἢ εἰς χωρίον ἀνώνυμον;»¹. Ἀλλοτρία καὶ ἀλλοδαπή, ὡς ὑπόδουλος εἰς τοὺς Ἑνετούς, εἶναι ἐδῶ ἡ Κρήτη. Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν «Αὐτὸς δ' ὑπερβάς τὰ πεντήκοντα ἔτη σπουδαῖον οὐδὲν οὐδὲ γενναῖον ἐπιδείξασθαι ἴσχυσα»². Τὴν ἔκφρασιν ταύτην συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Βρ. τῆς αὐτῆς ἐποχῆς³.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον διαμονῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναλαμβάνεται ἡ περὶ εἰκοσαετίας πληροφορία «καὶ ἀνελπίστως εἴκοσιν ἔτη πολιτευόμενος»⁴.

Ὡς πρὸς τὴν διαμονὴν ἐν Κρήτῃ⁵: «τῆς πόλεως ᾧκουν αὐτὸ τὸ μεσαί-
τατον». Πόλις ἐνταῦθα βεβαίως εἶναι ὁ Χάνδαξ⁶ (Candia, Κρήτη ἄλλως)

Μίνος τὸ Νικόλαος ἐγράφη ἀντὶ τοῦ Νεῖλος, ἡ ὁ Νεῖλος οὗτος ἐλέγετο πρὸ τοῦ ἱερωθῆναι Νικόλαος. Ὅπωςδὴποτε ἡ Θωμαῖς ἦτο μήτηρ «τοῦ σοφωτάτου Καβάσιλα Νικολάου» (οὐχὶ ἀρχιερέως) καὶ ἀδελφὴ τοῦ ἀρχιερέως Νεῖλου (πιθανὸν κατὰ κόσμον Νικολάου). Ἄν ὁ Νικόλαος, ἀνεπιὸς τῶν Καβασιλέων, οὐδέποτε ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ Βρ., δύναται νὰ ἐγράφη καὶ μετὰ τὸ 1363, ἐπομένως οὐδεμίαν ἀποδεικτικὴν ἀξίαν ἔχει ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ γράφοντος Ἰωσήφ Βρυννίου.

Οὐδεμίαν ἐξ ἄλλου ἀποδεικτικὴν ἀξίαν ἔχει ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, παρὰ τὰ ἀντιθέτως σημειούμενα ἐν REB VI, 1948, σ. 118.

¹ Παρ. 456 - 457.

² Παρ. 483 - 484.

³ Τωμαδάκης, "Ενθ' ἄνωτ. σ. 16 - 17.

⁴ Πόθεν ἤρχετο καὶ πότε ἔληγεν ἡ εἰκοσαετία ἄλλο ζήτημα. Παλαιότερον ἐνομίζετο ὅτι ἡ εἰς Κρήτην ὑπηρεσία ἔπεται τῆς εἰς Κύπρον ἀποστολῆς (1407). Ἀλλ' εἰς τὴν παρ' ἡμῶν δημοσιευθεῖσαν ("Ενθ' ἄνωτ. σσ. 133 - 138) ἐπιστολὴν πρὸς Ἰωάννην Συριανὸν ἐν Κρήτῃ διαμένοντα, λέγει ὁ Βρ. ὅτι δὲν ἦτο πρόθυμος νὰ μεταβῇ εἰς Κύπρον καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ τοῦτο: «ὥστε μὴ τοὺς ἀκούσοντας τοῦτο Λατίνους ὡς ἐπὶ τούτῳ σκοπῷ τὴν μακρὰν ἐκείνην πορείαν ἐποίησάμην, *συμβalόντας καὶ τὰ ἐν τῇ Κρήτῃ πραχθέντα μοι, ἐχθροὺς ἀσπόνδους ἐμαυτοῦ καταστήσαι, γινόμενους ὑπόπτους περὶ ἐμοῦ καὶ εἰς τὸ μετέπειτα*», "Ενθ' ἄνωτ. σ. 133.

⁵ Περί ἧς μικρὸν σημεῖωμα τοῦ Μεγελάου Γ. Παρλαμά: Ὁ τόπος τῆς ἐν Κρήτῃ διαμονῆς Ἰωσήφ Βρυννίου περ. Κρητικὰ Χρονικὰ Β', 1948, σσ. 366-368, δεχομένου ὅτι ὁ ἐν Κρήτῃ ὑποτιπούμενος τόπος ὡς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Βρ. εἰς τὴν πρὸς Δε Σπίγαν ἐπιστολὴν του, εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πεδιάδος παρὰ τὸ χωρίον Σμάρι, ὅπου ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας καλουμένης *Βουκολίδια* ναῖσκος τοῦ Ἀφέντη Χριστοῦ. Ἡ αξιολόγος αὕτη ἄποψις τοῦ Παρλαμά ἀφίνει ἀνερμήνευτον τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ «ἀντὶ τῆς Ἀτρας» καὶ ἰδίᾳ τὸ πῶς εἰς τοιοῦτον ἐρημητήριον διαμένων ὁ Βρ. διώκει ἐπιτροπικῶς τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Ἄν ἡ σύμπτωσις εἶναι ἐπιτυχή, φαίνεται μᾶλλον ὅτι τὸ Σμάρι τῆς Πεδιάδος εἶχε σχέσιν πρὸς τὸν Δε Σπίγαν τοῦτον τὸν παραλήπτην τῆς ἐπιστολῆς, πιθανῶς φεουδάρχην τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ἐκεῖ ἐφιλοξενεῖτο ἢ παρεθέρειζεν ὁ Βρ.

⁶ «Ἐν τῷ Χάνδακι» (πόλει) λέγει ὁ Βρ. Τωμαδάκης, "Ενθ' ἄνωτ. σ. 132. Τὸ ὅτι Κρήτη ἐλέγετο (δημωδῶς μᾶλλον) ὁ Χάνδαξ, πολλὰ μαρτύρια.

ὅπου ἀσφαλῶς κατῴκει ὁ Βρ. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος πολλαχοῦ ὁμιλεῖ περὶ ἐρήμου καὶ ἀγροτῶν, φαίνεται ὅτι συχνὰ παρέμενε καὶ εἰς μοναστήρια τῆς περιοχῆς. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν ἥδη γνωστῶν πληροφοριῶν, σημειῶ ὅτι ἐν Κρήτῃ κατῴκει «χωρίον ἀνώνυμον»¹ καὶ τῷ ἦτο δυσάρεστον «ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν»².

Περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐξώσεώς του ἐκ Κρήτης ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος διὰ μακρῶν, διευκρινῶν ὅτι λόγοι καὶ οὐχὶ ἔργα ἦσαν τὰ κινήσαντα τοὺς κατηγοροὺς του. Καὶ ἐδοκίμασαν μὲν νὰ κατηγορήσουν αὐτὸν ἐπὶ *αἰσχροουργίᾳ* ἀλλ' ἀποτυχόντες «ἐπὶ τὸ ἀφανὲς καὶ ἀρχῆς ἀπτόμενον (=πολιτικόν) ἔγκλημα καταφεύγουσιν»³. Κατηγορήθη ὡς ὕβριστῆς τῶν Ἑνετῶν «ἡκούσαμεν λόγους ἀχρείους ἀπόντος ἐκείνου (τοῦ Βρ.)»⁴. Οἱ κατήγοροι ἦσαν ἀφανεῖς, ἐσχόπουν τὸν θάνατον ἢ τὴν ἐξορίαν του, ἢ κρίσις ἐγένετο ἐρήμην αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ κατηγορία ἀπετύγχανεν, ὁ Βρ. θὰ καθίστατο πάντως ὑποπτος καὶ θὰ ἠναγκάζετο μόνος του νὰ φύγῃ ἐκ Κρήτης. Ἡ τοιαύτη τακτικὴ τῶν διαβολῶν καὶ ψευδῶν καταγγελιῶν διήρκεσεν ἐπὶ δέκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα καὶ σύνοδοι συνεκροτήθησαν κατ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικά, καὶ πολιτικὰ συμβούλια συνεκλήθησαν. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐσιώπα μὲν διὰ τὰς κατηγορίας, ἤλεγχε δὲ τοὺς διώκτας του διὰ τὰς κακὰς τῶν πράξεις⁵. «Πᾶσαν παρανομίαν διήλεγχον καὶ πάσῃ συνηγόρουν δικαιοσύνην»⁶. «Καὶ πολλάκις προὔλεγον ὅτι κἂν δέη με λιθοβοληθῆναι, τάληθδὲς οὐ σιγήσω»⁷! Οἱ ἀντίθετοι ἤθελον νὰ τὸν ἐκβάλουν τοῦ μέσου «ὅτι δύσχερτος ἡμῖν ἐστὶ καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ὀνειδίζει ἡμῖν παραπτώματα νόμου καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν»⁸ διότι ἤλεγχε, φαίνεται, αὐτοὺς καὶ ὡς ἀγραμμάτους! «Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος»⁹! Αἰτία ἦτο ἡ κακία καὶ ὁ φθόνος. «Κάμῃ τὸ χαλεπὸν τοῦτο θηρίον ὁ φθόνος τῆς Κρήτης ἀπέωσε. Μᾶλλον δὲ τοῦναντίον ἅπαν εἴπερ συνέβη παράδοξον ἦν, φημὶ δὴ τὸ μὴ διωχθῆναι με πρὸς τοῦ φθόνου καὶ ταῦτα τὴν Κρήτην οἰκοῦντα»¹⁰! Οἱ μισοῦντες αὐτὸν ἦσαν ὀρθόδοξοι «παρ' ἐνίων δὲ ὁμοπίστων ὡς βδελυκτὸς μισοῦμαι καὶ ἀποτρόπαιος»¹¹. Ἄλλ' ἐκεῖνος προετίμα καὶ ὑπέμενε τὸ μῖσος χάριν τοῦ Χριστοῦ. Ἡδύνατο βεβαίως νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τοὺς διώκτας του «καὶ τὴν πίστιν μεταμεῖψαι ἢ συνενυδοκεῖν τοῖς τὰ φαῦλα πράττουσιν ἀναιδῶς ἢ κἂν γοῦν σιγᾷ τάληθῃ»¹². Τότε δὲν θὰ ἐξεδιώκετο τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ δὲν ἐθεώρει «ἄμοιρον μισθοῦ κἂν ἀπλῶς καὶ ἀκούσιον ἦν ἐμοὶ τὸ διωχθῆναι»¹³. Ὁ βίος του ἦτο θεάρεστος, μολοντί ὡς ἄνθρωπος ὁ Βρ. ἦτο ἁμαρτωλός¹⁴.

¹ Παρ. 457.

² Παρ. 460.

³ Παρ. 78 ἐξ.

⁴ Παρ. 100 - 104.

⁵ Παρ. 104 ἐξ.

⁶ Παρ. 362 - 363.

⁷ Παρ. 364.

⁸ Παρ. 109 - 111.

⁹ Παρ. 112 - 113.

¹⁰ Παρ. 408 - 410.

¹¹ Παρ. 258 - 259.

¹² Παρ. 275 - 276.

¹³ Παρ. 361 - 362.

¹⁴ Παρ. 118.

«πράττων διετέλει τὰ τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἀρέσκοντα»¹. Οἱ Κρῆτες «καὶ ζῆν με παρ' ὑμῖν καὶ τιμᾶσθαι ἐβούλεσθε»². Ἄλλ' ὑπερίσχυσεν ὁ φθόνος καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ ἐξορία. «Πλὴν οὐκ ἐξορίαν ὑπέστην μόνον ὥς τιςιν ἔδοξεν, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ καὶ ὕβρεις ἀπείρους καὶ φρονεῖν καὶ νανάγιον καὶ πρὸς τούτοις ἐπτάμηνον κακοχίαν καὶ ἀπογύμνωσιν τῶν ἐμῶν καὶ θανάτους μυρίου»³. Ἐφυλακίσθη ἐπομένως, ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν του, καὶ ἐπεβίβασθη νύκτωρ πλοίου. «Κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα καθ' ἣν τῆς νηὸς ἐπέβη ἀναγόμενος ἐκ τῆς Κρήτης»⁴ παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τῷ δώσῃ τὸν θάνατον, ἀλλ' εἰς μάτην. Περὶ τοῦ ναυαγίου δὲν ἔχομεν πληροφορίαν πῶς ἀκριβῶς ἔτυχεν. Ὅτι ὅμως οἱ Ἑνετοὶ δὲν μετέλθον προσωπικὴν βίαν, ἐκτὸς τοῦ περιορισμοῦ, κατὰ τοῦ μεγάλῃν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἀσκοῦντος Βρ., φαίνεται ἀπὸ τὸ ἴδιόν του παράπονον «αὐτὸς οὐδὲ ῥάπισμα ἢ ἔμπτυσμα ἐν ὑπὲρ αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ) ὑπομείνας ἐπιδειῖξαι δυνήσομαι»⁵!

Ποία ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις ἐν Κρήτῃ ἐκ τῆς ἐξώσεως; «Ὅτι ἀδίκως τῶν τῆς Κρήτης καλῶν ἀπεστέρημαι, ἐλεοῦντές με τῆς τοσαύτης ζημίας οὐκ ἀπεικόντως λυπεῖσθε»⁶. Καὶ περαιτέρω: «Οἶδα τοὺς ὀδυρμούς ὑμῶν, καὶ τοὺς ὀχέτους τῶν δακρύων οὕτως ἐπίσταμαι, ὥς ἂν εἰ συμπαρήμην ἐκάστῳ ὑμῶν. Ἄλλ' ἄχρι τούτου, μὴ περαιτέρω. Ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν μὴ ἐπ' ἐμὲ κλαίετε»⁷! Καὶ ἀλλαχοῦ «ὑμῶν μὲν ὑπερβαλλόντως τὸ πάθος τῆς λύπης ἀψάμενον οἰμωγῶν μέχρι καὶ δακρύων ἐχώρησε, λογιζομένων, πῶς πάντων εὐπραγούντων»⁸ μόνος δεινὰ πέπονθα»⁹. Ἡ παραγγελία εἶναι ρητὴ «τοῖς τὰς συνεισάκτους ἔχουσι μὴ συγκοινωνῆτε»¹⁰. Τοῦτο ἤρκει διὰ νὰ τιμωρήσῃ ὁ Βρ. τοὺς ἐχθρούς του μακρόθεν. Ὡς πρὸς ἑαυτόν, πληροφορεῖ τοὺς Κρῆτας, ὅτι «ἀνέσει καὶ δόξῃ τὸν βίον παρέρχεται»¹¹. Ἐκ τῆς ἐν τῇ μεγαλονήσῳ «ἀδιαφορίας εἰς τὸ τῆς Θείας Σοφίας διδασκαλεῖον ὑπέστρεψε. Ἀπὸ κοσμικῶν κυμάτων εἰς ὄρμον προσωρμίσθη γαλήνιον...»¹². Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι σημαντικὴ, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι τὰ διδακτικά του βιβλία, ἑνδεκα τὸν ἀριθ-

¹ Παρ. 128 - 129.

² Παρ. 516 - 517.

³ Παρ. 417 - 419.

⁴ Παρ. 498 - 499.

⁵ Παρ. 497 - 498.

⁶ Παρ. 439 - 440.

⁷ Παρ. 466 - 469.

⁸ Ὡστε τὴν ἐξωσιν ὑπέστη μόνον ὁ Βρ. χωρὶς νὰ ἐνοχληθοῦν οἱ ἐντόπιοι ὀρθόδοξοι.

⁹ Παρ. 471 - 472.

¹⁰ Παρ. 525 - 526. — Περὶ τοῦ ζητήματος τῶν συνεισάκτων ἐν Κρήτῃ, Τωμαδάκης, Ἐνθ' ἄνωτ. σσ. 108 - 111, ὅπου αἱ λοιπαὶ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βρ. μαρτυρεῖται.

¹¹ Παρ. 492.

¹² Παρ. 432 - 434.

μόν, ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν διὰ τῆς διαθήκης του¹. Καὶ περαιτέρω λέγει, ὅτι προτιμᾷ «ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πολυτρόπως δοξάζεσθαι· σοφοῖς συνοικεῖν διὰ βίου ἢ ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν»². Καὶ ἔρωτᾷ «τὸ τῆς πόλεως (Κων/λεως) εἰς ἔρημον (Κρήτην) ἐξορίζεσθαι βέλτιον ἢ τοῦναντίον; ἐκ τῶν νήσων εἰς τὴν ἡπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμένειν ἐφίεται καὶ ἀπαναίνεται;»³.

Τὸ ἕτερον τῶν γραπτῶν τοῦ Βρ. «Ἐρώτησις τῶν ἀπὸ Κρήτης τινῶν ἱερέων περὶ τοῦ παντὸς παρελεύσεως» δεικνύει ὅτι ἀνέκυπτον ἐν τῇ μεγαλονήσῳ καὶ ζητήματα τοιαῦτα, ἀπαιτοῦντα λύσιν. Ὁ Βρ. δὲν προβάλλει ἴδια ἐπιχειρήματα, ἀλλ' ὥς συνήθως πράττουν οἱ θεολόγοι τῆς ἐποχῆς του, προβάλλει τὴν αὐθεντείαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας⁴.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

¹ Ἀθ. Παπαδ. Κεραιμέως: *Varia Græca Sacra*, Πετρούπολις 1909, σσ. 295 - 296. Τωμαδάκης, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 33. Περὶ τοῦ Βρ. ὡς διδασκάλου ὄρα καὶ ὅσα ἐσημείωσεν ὁ V. Laurent εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ P. Tannery, *Quadrivium de Georges Pachymère*, Rome 1940 (*Studi e Testi* 94) σσ. XVII - XXIV.

² Παρ. 460.

³ Παρ. 452 - 454.

⁴ Περὶ τοῦ Βρ. ὡς θεολόγου γίνεται πολλαχοῦ λόγος εἰς τὸ βιβλίον P. Hildebrand Beck O.S.B., *Vorschung und Vorherbestimmung in theologischen Literatur der byzantiner*, Roma 1928 (*Or. Chr. Analecta* 144), ἰδίᾳ ἐν σσ. 129 - 131 κ.ἀ.

ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ

355α * Ερώτησις τῶν ἀπὸ Κρήτης τινῶν ἱερέων περὶ τοῦ παντός παρελεύσεως.

Ἀξιῶ σε, πάτερ, εἰπέ μοι· ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν αἰώνων μετὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνάστασιν καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, πᾶσα ἡ κτίσις αὐτῇ ἢ ὀρωμένη ἔσται πάλιν ἢ καθάπαξ οἰχήσεται; οἱ γὰρ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, ὡς οὐδὲ σὲ τοῦτο λέληθεν, ἵνα μὴ πάντες εἴπω, ἀπολέσθαι πᾶσαν ἐλπίζουσι· ἡγουν πάντα τὸν οὐρανὸν σὺν πάσῃ τῇ γῇ ἀφανισμῷ τελείῳ παραδοθῆναι. Ἐχουσί τε συνηγόρους πρὸς τοῦτο πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλους, μάλιστα δὲ τὸν προφήτην Δαυτδ λέγοντα «κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται...». Καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀποφηνάμενον, ὅτι «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς | καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ» καὶ «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῇ παρελεύσεται οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν». Ἐκείνοι μὲν οὕτω δοξάζουσιν ἐντεῦθεν, ἢ οὐκ οἶδ' ὅθεν, κινούμενοι· Σοὶ δὲ τί πρὸς ταῦτα δοκεῖ;

15 Μᾶλλον δὲ τίς ἐστιν ἢ ἐν τούτοις ἀλήθεια; Δίδαξόν με μαθεῖν ἐπειγόμενον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο ζήτημά ἐστιν ἐν τῶν μεγάλων, ἀγαπητέ. Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἡ πέμπτη τῶν οἰκουμενικῶν συγκεκρότηται σύνοδος καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας ἐκείνῳ ἀνεθεμάτισε. Τοῦτο περιλήρημα Ὡριγένους ἐστὶ τοῦ 20 ἀδαμαντίνου, ὃς ἐφλνάρει προὔπαρξιν καὶ ἀποκατάστασιν, ὃν ἡ ῥηθεῖσα σύνοδος ἀνεθεμάτισε λέγοντα ὅτι ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν αἰώνων πᾶσα ἡ κτίσις 356α ἀναλύσει | εἰς τὸ μὴ ὂν καὶ ὥσπερ ἄρα ὑπῆρχε πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐν τῷ Θεῷ, οὕτω πάλιν ἀποκαταστήσεται ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ μόνος μενεῖ Θεός, τὰ δὲ πάντα οἰχήσεται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν αἰρετικῶν εἰσιν ἔμετοι καὶ ναυταί. Τῇ δὲ 25 τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίᾳ τοῦναντίον ἅπαν δοκεῖ. Ὅτι γέγονε μὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἅπαντα εἰς τὸ εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον· διὰ δὲ τοῦ ἀνθρώπου

8 Ps. 101,26-27. 11 Math. 24,29. 12 Math. 24,35.

21 λέγοντας cod.

παράβασιν ὑπόκεινται πάντα φθορᾷ, ἀλλὰ φθορᾷ προσκαίρω, οὐκ ἀπώλεια
οὐδ' ἀφανισμῷ παντελεῖ. Ἀλλαγῆσεται γὰρ πάντα, τοῦτέστιν ἀλλοιωθήσεται
ἀπὸ τοῦ εἶναι φθαρτὰ καὶ τρεπτὰ εἰς τὸ εἶναι ἀφθαρτα, ἄτρεπτα καὶ ἀνά-
30 λωτα, ὥσπερ ἄρα καὶ ὁ δι' ὃν ταῦτα συνέστη, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ τοῦτο καὶ οἱ
356β τῆς Παλαιᾶς προφητῆται καὶ οἱ τῆς Νέας | Διαθήκης διδάσκαλοι σαφῶς διδά-
σκουσι. Ὁ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν φησιν «ἔσται ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ
καινὴ». Ὁ δὲ «ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα» τοῦτέστι κατὰ τοῦτον ῥέοντα
καὶ φθειρόμενον «καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» ἦτοι κατὰ τὸν μέλλοντα
35 ἐκείνον καὶ ἀδιάρθρωτον. Εἶτα τὸ ἀμετάπτωτον εἶναι τὴν τούτων στάσιν δει-
κνύς, ἐπάγει «πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελεύσεται». Καὶ ταῦτα μὲν οἱ
προφηταί.

Ταῦτα δὲ τούτοις οἱ τῆς Ἐκκλησιαίης φωστῆρες δοξάζουσι. Τούτων
γὰρ ὁ μὲν Χρυσόστομος Ἰωάννης ἐν ὁμιλίᾳ πεντεκαιδεκάτῃ τῆς πρὸς
40 Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ἐξηγούμενος τὸ τοῦ μακαρίου Παύλου ῥητὸν τὸ λέγον
«Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἔκουσα ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα
357α ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι καὶ αὐτὴ | ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς
φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο γοῦν
ἐξηγούμενος, οὕτω φησί· «τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη ἀντὶ τοῦ φθαρτῆ
45 γέγονε· τίνος ἔνεκεν καὶ διατί; διὰ σὲ τὸν ἄνθρωπον· ὅτι δὲ καὶ ὁ οὐρανὸς
μετὰ τῆς γῆς παλαιούμενος, πρὸς τὴν ἀμείνω λήξιν ὕστερον μεταστήσεται,
ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας
καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμέ-
νεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὥσει περιβόλαιον ἐλίξεις
50 αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῇσονται». καὶ Ἡσαΐας τὰ αὐτὰ ἐμφαίνων ἔλεγεν· «ἐμβλέ-
ψατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ εἰς τὴν γῆν κάτω· «ὅτι ὁ οὐρανὸς ὡς καπνὸς
357β ἔστερεώθη ἡ δὲ γῆ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεται | οἱ δὲ κατοικοῦντες αὐτὴν
ὥσπερ ταῦτα ἀπολοῦνται». Εἶδες πῶς ἐδούλευσε τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις καὶ
πῶς ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς; Ὁ μὲν γάρ φησιν «ὡς ἱμάτιον ἐλί-
55 ξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῇσονται· ὁ δέ, «οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ὡς ταῦτα ἀπο-
λοῦνται», οὐ παντελεῖ λέγων ἀπώλειαν, οὐδὲ γὰρ οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, τοῦ-
τέστιν οἱ ἄνθρωποι, τοιαύτην ὑποστήσονται, ἀλλὰ τὴν πρόσκαιρον· καὶ δι'

32 Is. 65,17. 33 Ps. 148,6. 36 Ps. 148,6. 41 Rom. 20-21.
47 Ps. 102,25-27 (=He. 1,10-12). 50 Is. 8,21-22. 51 Is. 51,6
54 Ps. 102. 55 Is. 51,6.

27 ἀπώλεια cod. 32 ἔστιν δ cod. 35-36 δεικνύς cod. 53 ἐδήλωσε cod.

αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἀφθαρσίαν μεταστήσονται. Ὡςπερ οὖν καὶ ἡ κτίσις· ἅπερ
 60 λέγει σαφῶς «τί λέγεις» φησὶν «κακῶς ἔπαθε διὰ σέ καὶ φθαρτὴ γέγονεν ἡ
 κτίσις; ἀλλ' οὐδὲν ἠδίκηται· καὶ γὰρ ἀφθαρτός ἐστι διὰ σέ πάλιν». Τοῦτο γὰρ
 ἐστὶ τὸ ἐπ' ἐλπίδι.

— Εἰπέ δὴ ποῖα ἐλπίδι.

358α — Ὅτι καὶ | αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται.

65 — Τί ἐστὶ «καὶ αὐτὴ».

— Οὐχὶ σὸν μόνος· ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐστὶ καταδεέστερα καὶ σὺ μετέχει λογι-
 σμοῦ οὐδὲ αἰσθήσεως καὶ ταῦτα σοι κοινωνήσῃ τῶν ἀγαθῶν· ἐλευθερω-
 θήσεται γάρ φησιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς τοῦτέστι οὐκ ἔτι ἐστὶ
 φθαρτὴ. ἀλλ' ἀκολουθήσῃ τῇ τοῦ σώματος εὐμορφίᾳ τοῦ σοῦ· ὥςπερ γὰρ
 70 γενομένου φθαρτοῦ γέγονε καὶ ἐκείνη τοιαύτη, οὕτως ἀφθάρτου καταστάντος,
 καὶ αὐτὴ ἔσται πάλιν· ὅπερ οὖν καὶ δεικνὺς ἐπήγαγεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν
 τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ τοῦτέστι διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Καθάπερ γὰρ
 τιθηνός παιδίον τρέφουσα βασιλικὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐκείνου γενομένου τῆς
 74 πατρικῆς καὶ αὐτὴ συναπολαύσει τῶν ἀγαθῶν, οὕτω καὶ ἡ κτίσις φησί. οὕτω
 358β | καὶ πατέρες ποιοῦσι τοῦ υἱοῦ μέλλοντος ἐπὶ ἀξιώμασι φαίνεσθαι καὶ τοὺς
 δούλους λαμπροτέραν ἐνδύουσι στολὴν εἰς τὴν τοῦ παιδὸς· δόξαν ὥςπερ οὖν
 καὶ ὁ Θεὸς τὴν κτίσιν ἀφθαρσίαν περιβαλεῖ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης
 τῶν τέκνων».

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ λέξιν οὕτω διηγεῖται ὁ τὴν γλῶτταν χρονοῦς· ὁ δὲ
 80 Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ οὗ ἡ ἀρχὴ «Χθὲς τῇ λαμπρᾷ τῶν Φώτων»,
 ἐν λόγῳ δευτέρῳ τῆς νέας δεκαλόγου, παντὶ παραινεῖ ὁρθοδόξῳ οὕτω πιστεῦ-
 ειν. Λέγει· «πίστευε τὸν σύμπαντα κόσμον, ὅσος τε ὁρατός καὶ ὅσος ἀόρατος,
 ἐξ οὐκ ὄντων παρὰ Θεοῦ γενόμενον καὶ προνοίᾳ τοῦ ποιήσαντος διοικούμε-
 84 νον, δέξεσθαι τὴν εἰς τὸ κρεῖττον μεταβολήν». Ὁ τε Νύσσης ὡσαύτως συν-
 359α ὠνυμος. Τοῦτου ἐν τῇ «εἰς τοὺς ψαλμοὺς | ἐξηγήσει» λέγει πρὸς τὸν Θεόν·
 «Σὺ μόνος, ὦ Δέσποτα, τὸ ἀττίδιον ἔχεις, ἅτε Θεὸς ὢν· οἱ δὲ οὐρανοὶ εἰ καὶ
 μέγα τι καὶ ἐξαίρετον ὑπάρχουσι κτίσμα, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτοὶ ὑποβληθή-
 σονται φθορᾷ, ἡ δὲ φθορὰ αὕτη γενήσεται αὐτοῖς εἰς ἀνακαινισμόν· ἐλιχθή-
 σονται γὰρ εἰς βέλτιον σχῆμα μεταβαλλόμενοι· εἰ δέ τις προβάλλῃται τὸ ὁ
 90 ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οὐκ αὐτὸν ἐκεί-
 νον, ὅποιος ἂν εἴη, δεξιόμεθα ἐξηγητήν, ἀλλὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας εἰσηγη-
 τὰς. Τί οὖν φασὶν ἐξηγούμενοι ταῦτα οἱ θεῖοι ἐξηγηταί, πρόσχες· ὁ ἥλιος
 σκοτισθήσεται οὐκ ἀφανιζόμενός ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας

59 διὰ τοῦ εἰπεῖν ὡς ταῦτα πα in marg. inf. 60 γέγονε cod. 66 καταδέ-
 στερον cod. 73 τρέφων cod. 76 ἐνδύη cod.

359β αὐτοῦ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ | παρέλ-
95 θωσι, τουντέστι τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα εὐκολώτερον ἀφανισθῆναι ἢ
τῶν λόγων τῶν ἐμῶν τι διαπείσειν» ἀκούεις;

Ὡστε οὕτω χρὴ νοεῖν τὰς γραφὰς καὶ ταύτας πιστεύειν ὥς οἱ διδάσκα-
λοι βούλονται, οὐχὶ δὲ στοιχεῖν τῇ ἰδίᾳ συνέσει καὶ περισύρεσθαι ταῖς ἐνίαν
ἀπάταις καὶ ματαιότησιν. Ἀμετάπτωτος γὰρ ἡ θεία βουλή καὶ ὁ θεὸς προ-
100 ορισμὸς ἀπαράτρεπτος.

232α **Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς αὐτοὺς [Κρητας] παραμυθητικός.**

Τοῖς ἐν Κρῆτῃ ἐν Θεῷ πατρὶ ἡγαπημένοις μοι καὶ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ
φίλοις καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀδελφοῖς, Ἰωσήφ μοναχὸς ὁ Βρυέννιος σωτη-
ρίαν, ἣν ἡ πανταίτια τριάς τοῖς ταύτῃ γε πειθαρχοῦσι δωρεῖται.

5 Ὑγιαίνω ὑμῖν καὶ αὐτὸς καὶ διάγω, τοῦ Θεοῦ χορηγοῦντος, ὥς ἂν
αὐτοὶ εὖξοισθε. Τὸ γὰρ τῶν τοῦ παρόντος βίου κινδύνων ἀπαλλαγέντα ζῆν
ἐν λόγοις καὶ πρὸ τῶν λόγων τῷ τοῦ Θεοῦ ζῶντι Λόγῳ διὰ τῆς ἐκείνου ἐνοῦ-
σθαι χάριτος, νῦν μὲν ἐκείνῳ διαλεγόμενον, νῦν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις,
εὐδαίμονά μοι καθίστησι τὸν βίον καὶ πάσης μεστὸν εὐφροσύνης· δι' ὃ
10 μέντοι γινώσκω ἐπὶ τῇ ἐμῇ ἀναχωρήσει λυπουμενούς ὑμᾶς καὶ ἀσχάλλοντας.

233α Ἀδελφικῶς καὶ φιλαλήθως λοιπὸν δεῖν ᾤκηθην περὶ τῶν συμβάντων | ὥς ἐν
τύπῳ τινὰ ὑμῖν διελθεῖν, οἷς δήπου προσσχόντες τὸν νοῦν καὶ παρακληθέν-
τες, τὸ πολὺ τῆς ἀθυμίας ἀπόθεσθε· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐν τούτοις ἐπιεικῶς χαίρω
ὥς κατὰ χρέος. Τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ πάντα χριστιανὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ

15 πάσχοντα χαίρειν οὐ μὴν λυπεῖσθαι, καὶ ὑπερεῦχεθαι τοῖς ἐπηρεάζουσιν, οὐκ
ἐπαρᾶσθαι τινι, εἰ μέλλει μὴ πάντῃ τῆς σωτηρίας διαμαρτεῖν. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ
δεινὰ πέπονθα, καὶ ἃ οὐδεὶς προσεδόκησεν ἴσως καὶ τῶν πρᾶττομένων μοι
τῆς ἀντιμισθίας, ἐκ διαμέτρου ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ καὶ μετέπειτα, σφόδρα
πεπληροφόρημαι ὥς πάντες ἀνέκαθεν οἱ τοῦτ' ἔργον τιθέμενοι, τὸ πολλούς
20 ὠφελεῖν, πειρασμοῖς περιέπεσον καὶ ὥς δει φορτικοὶ τοῖς μὲν ἀνοήτοις οἱ
σώφρονες, τοῖς δ' ἁμαρτωλοῖς οἱ σπουδαῖοι καὶ τοῖς σιγελλοῖς οἱ ὀρθοί.

233β Ταύτῃ τοι καὶ τῶν γενομένων εἰς πάντας, ὥς πέφυκε, προϊόντων καὶ
ἐπ' ἐμέ, ζηλοῦντά πως ἐκείνους. Οὐ χρὴ ἐν τούτῳ ταράττεσθαι τοὺς ἐχέ-
φρονας. Ὡς γὰρ αἰσχρόν ἐστι τῷ ἀθλητῇ ξενίζεσθαι εἰ ἀνθίσταται ὁ ἀντί-
25 παλος, τῷ ἱατρῷ εἰ πεπύρεχεν οὗτος, καὶ τῷ κυβερνήτῃ εἰ ἀντίπνοια γέγο-

10 ἐπὶ τῇ ἐμῇ (ἢ ἀναχωρήσει) supplevi, codice corrupto. 20 - 21 φορ(τικοί, οἱ
σώφρονες) supplevi.

νεν, οὕτω καὶ τῷ χριστιανῷ εἰ πειρασμὸς ἐπέλθοι θαυμάζειν ἀδιανόητον.
 Οὐκ ἔστι γὰρ ὅτε οὐ παρυνφεστήκασιν τοῖς ἀγαθοῖς οἱ πονηροί, καὶ ὥς ἐναν-
 τίοις αὐτοῖς ἀντιμάχονται. Εἴτα, ὁ μὲν Θεὸς ἀθάνατος ὢν οὐ δυσχεραίνει
 ἐν τοσοῦτοις αἰῶσι τοσοῦτων καὶ τοιούτων κακοποιῶν ἀνεχόμενος· προσέτι
 30 δὲ καὶ προνοεῖται τούτων παντοίως· ἡμεῖς δ' ὅσον οὕτω τελευτᾷ μέλλοντες
 ἀπαγορεύσομεν ἤδη καὶ πρὸς τρεῖς ἢ καὶ δέκα τοιούτους δυσχερανοῦμεν;
 καὶ ταῦτα τῶν αὐτῶν ἐν πολλοῖς οὐ δεύτεροι; οὐδαμῶς, ἀλλὰ τὰς μὲν ἐκεί-
 234α ρων | ὕβρεις ἐπαίνοις συνηοῖς, τὰς δὲ γε κατάρας ἀμειψόμεθα ταῖς πρὸς τὸ
 θεῖον εὐχαῖς. Εἰ γὰρ καὶ ἀχαριστία τὰς εὐεργεσίας ἡμείψαντο, τῆς μὴ
 35 ἀποδοῦναι «κακὸν ἀντὶ κακοῦ» ἐντολῆς καὶ πρὸ ταύτης τῆς «εὐχεσθαι ὑπὲρ
 τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων» καλὸν κἀνταῦθα μνησθῆναι. Τί δὲ
 καὶ ξέρον γέγονεν εἰ φᾶλοι πεπράχασιν τὰ τῶν φίλων ἡμεῖς οὐδὲν πλέον
 ὀφείλομεν καὶ σπεύδομεν τῆς πρὸς ὁμογενεῖς ἀνθρώπους εὐεργεσίας· καὶ
 τοῦτο οὐ δι' ἀντάμειψιν ἀλλὰ χάριτι μόνῃ, μᾶλλον δὲ ὀφειλῇ. Καὶ γὰρ
 40 οὐδ' ὀφθαλμὸς τοῖς ποσὶν ἀμοιβὴν ἀπαιτεῖ, ὅτι βλέπει· οὐδ' οἱ πόδες τούτω,
 ὅτι βαδίζουσιν· οὐδ' ὅγε λύχνος τισὶν, ὥς οἰκοθεν τὴν οἰκίαν ἅπασαν ἐπι-
 234β λάμπων· τῷ πρὸς ὃ δὲ πέφυκεν ἔργῳ ἕκαστον τούτων ἀρκεῖται καὶ μόνῳ. | Εἰ
 δὲ χρή τι εἶρεῖν καὶ σαφέστερον εὐχαριστεῖν δεῖ καὶ μικροῦ χάριτος ὁμολο-
 γεῖν τοῖς ἐπηρεάζουσιν. Ἐπεὶ περ οὗτοί εἰσιν οἱ τοὺς μισθοὺς προξενούντες
 45 τοῖς ὑπομένουσιν, ὥς λέγει ὁ ἅγιος Ζωσιμᾶς «τίς προεξένησε τοῖς ἁγίοις
 μάρτυσι τοὺς στεφάνους εἰ μὴ οἱ ἐτάσαντες αὐτούς;» ἄλλως τε δεῖ τὸν νο-
 νεχῇ μὴ ἄνεσιν ἀλλὰ πειρασμὸν προσδοκᾶν καὶ ἐτάζεσθαι πρὸς εὐχάριστον
 ὑπομονὴν ἀνδρικώτατα. Ὡς φησί τις τῶν ἁγίων «ἔξεσσι παντὶ χριστιανῷ τῷ
 ὀρθῶς πιστεύοντι εἰς Θεὸν μὴ ἀμεριμνεῖν ἀλλὰ πάντοτε προσδοκᾶν καὶ ἐκδέ-
 50 χεσθαι πειρασμόν, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ, μὴ ξενίζηται μηδὲ ταράττηται, ἀλλ' εὐχα-
 ρίστως ὑπομένῃ τὸν κόπον θλίψεως καὶ εὐλογῇ ψάλλον σὺν τῷ προφῆτῃ
 λέγοντι «δοκίμασόν με καὶ πείρασόν με»· καὶ πάλιν ὅτι «ἡ παιδεία σου κατέ-
 235α στρεψέ με, ἀλλ' ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος». Καὶ ὁ Χρυσόστομος «ἐνταῦθα μὲν
 θλίψιν ἔξετε, εἴπε, ἐκεῖ δὲ ἄνεσιν. Τί συγχόμεν τοὺς καιροὺς; τί τὰ ἄνω
 55 κάτω ποιοῦμεν; ἄγῳν ἐστιν ὁ παρῶν καιρὸς· οὐκοῦν τοῦ πιστεύειν χρεῖα.
 Πόλεμος ἐστὶ καὶ μάχη· οὐδεὶς ἐν πολέμῳ ζητεῖ ἄνεσιν, οὐδεὶς. Κυβερνήτην
 μὲν γὰρ ὁ χειμῶν· καὶ ἀθλητὴν τὸ στάδιον· τὸν στρατηγὸν ἢ παρατάξις· τὸν
 μεγαλόψυχον ἢ συμφορά· τὸν δὲ χριστιανὸν πειρασμὸς δοκιμάζει· καὶ αἱ

35 I Th. 5,15. 35 Math. 5,44. 52 Ps. 25,2. 52 Ps. 17,36.

51 ὑπομένειν cod. correxi εὐ(λογῇ) supplevi. 52 λέγει cod. correxi. καὶ
 (πάλιν) supplevi. 54 θλίψιν εἴπε cod. 55 ποιῶμεν cod.

θλίψεις τὴν ψυχὴν ὡς ἐν καμίνῳ χρυσὸν ἀπελέγχουσι». Καὶ ταῦτα μὲν οἱ 60 ἄγιοι.

Ὑμεῖς δὲ πῶς ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ τῶν πολλάκις ῥηθέντων ὑμῖν παρ' ἐμοῦ ἐπελάθεσθε; οὐ μέμνησθε ἐν ταῖς τῶν πολλῶν ἐξομολογήσεσι καὶ ἐν πολλαῖς ὁμιλίαις, ὡς ἔλεγον παρῳήσια, ὅτι «μέγαν φθόνον τρέφουσιν οἱ 235β δαίμονες εἰς ἑμέ; ὁρῶντες γὰρ τοὺς ὅσους εἶχόν ποτε πεπλανημένους ἐκεῖ- 65 νοι νῦν ἐπιστρέφοντας ἐπὶ τὸν Θεόν, μυρία τεχνάσσονται κατ' ἐμοῦ. Καὶ ἴστε· οὔτε προφήτης εἰμί, οὔτε προφήτου υἱός. Τὸ μέντοι ἐν τούτῳ μέλλον ἐπίσταμαι· ὅτι ἡ αἰσχύνῃ δι' ἐπηρείας, ἢ ἐξορίαν, ἢ θάνατον ποτέ μοι σκαιωρήσουσιν ἄδικον· ἀλλ' οὐ δέδοικα διὰ ταῦτα· οὐδὲ σιγήσω τὰ δεόντα. Χριστός ἐστι μετ' ἐμοῦ, τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος; Ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὑπομενῶ καὶ μακαρισμοῦ γενήσομαι ἄξιος. Μόνον ὑμεῖς 70 ἐργάζεσθε τὸ καλόν». Οὐ ταῦτ' ἔλεγον μεγάλη φωνῇ καὶ τὰ τούτων ὡς εἰκὸς παραπλήσια; Καὶ πῶς λοιπὸν ἀποβάντων εἰς ἔργα τῶν λόγων μου ὡς μὴ ἀκούσαντες οὕτω διάκεισθε; Πάντως καθ' ἃ προὔλεγον ἀπέβη τὰ κατ' 236α ἐμέ· δι' ὃ γὰρ ἐβουλόμην εἰς τὸ ἐξῆς βελτίω καὶ τελειότερα τῶν | προῳή- 75 θέντων ἡμῖν ἐκτίθεσθαι πρὸς τῇ τοῦ τῶν πάντων ὠφελείᾳ ἐπιβουλευόντος ἐνεποδίσθην λοιπόν. Πλὴν εὐχαριστῶ τῷ Χριστῷ μου ὅτι οὐκ ἔν τιτι πράξει διεβλήθην ἀτόπῳ ἀλλ' ἐπὶ λόγοις μόνον γυμνοῖς καὶ τούτοις ἁμαρτηρήτοις καὶ πεπλασμένοις· καὶ ὅρα περιέργον καὶ δεινὴν σκαιωρίαν. Ὡς γὰρ ἐπ' αἰσχρονοργία πολλὰ κατεπειν δοκιμάσαντες λαβὴν ἐκεῖθεν οὐκ ἔσχον τοῖς 80 δικασταῖς παρασχεῖν οἱ κατήγοροι ἀποτυχόντες τῆς φανερώσεως καὶ δοκούσης ὀλίγα βλάπτειν αἰτίας, ἐπὶ τὸ ἀφανὲς καὶ ἀρχῆς ἀπτόμενον ἔγκλημα καταφεύγουσιν. Ἦκούσαμεν, λέγοντες, λόγους ἀχρεῖους εἰπόντος ἐκείνου, καὶ τὸ δεινότερον, ἔσιωσάν φασι καὶ οἱ κατήγοροι ἄδελφοι καὶ τὸ ἔγκλημα ἀφανὲς καὶ ἡ 84 κοίσις ἐρήμη καὶ ἄλλο μὲν τὸ ἀκουόμενον, ἄλλο δὲ τὸ γραφόμενον ὡς ἂν 236β οὐκ αὐτὸ ὅπερ ἦν μικρὸν καὶ οὐδέν, ἀλλὰ | μέγα τι καὶ τῶν ἀσυγγνώστων τὸ πρῶτιστον τοῖς τοῦτο ἀκούουσιν ἢ φήμῃ παρέχεται. Ἔθος γὰρ τῷ κοινῷ τοῦ γένους ἐχθρῷ τοιαύταις φήμαις τοὺς ἐραστάς τῶν καλῶν περιβάλλειν, ἵνα τῶν μιμουμένων τούτους ἐπ' ἀρετῇ καὶ μελλόντων ἐπεσθαι τούτοις, τὸ πρόθυμον διακόψη, εἰς ἀπιστίας αὐτοὺς ἐμβάλων. Τοῦτο δὲ προὔβάλοντο οὐχ 90 ὡς ἂν τις φαίῃ ἀπερισκέπτως, ἀλλ' εἰ μὲν ἐπιτύχωσι τοῦ βουλευματος θανάτῳ ἢ ἐξορίᾳ παραπεμφθῆναι με· εἰ δ' ἀστοχίσωσι τοῦ σκοποῦ καὶ οὕτω Κρήτην ἅπασαν καὶ Ἀκυλῆϊαν κινήσαι κατ' ἐμοῦ μηκέτι πιστὸν ἀλλὰ δόλιον ὑποπτεύειν με καὶ πάντας λοιπὸν ἐνὶ τεχνάσματι ἀποστηναί μου ἅμα, τοὺς 94 μὲν τῶν κρατούντων φόβῳ διειργομένους, τοὺς δὲ τὰς ψυχὰς τοῖς προεκτε- 237α θεῖσι κατασεισθέντας καὶ αἰδουμένους τοῦ λοιποῦ καὶ ὀφθῆναι μοι· | ὡς δ'

79 λαβεῖν cod. 90 ἀποτύχωσι cod. 92 ἀκυλίαν cod. 94 κρατούντων supplevi. διειργομένους) supplevi.

ὑποτρέσαντά με τῇ αἰδοῖ καὶ τῷ δέει ἐντεῦθεν ὑποχωρῆσαι καὶ ἄκοντα. Καὶ ταῦτα οὐχ ἅπαξ καὶ δις συνέδρῳσαν μόνον. Ἀλλὰ πρὸ δέκα ἐνιαυτῶν ἄχρι τῆς δευτέρας οὐκ ἐπαύσαντο προδιδόντες με καὶ κατηγοροῦντες σὺν ἄλλοις μυρίοις, αὐτὰ δὴ ταῦτα ἅπερ καὶ νῦν κατεπεύσαντο. Καὶ μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ
 100 Κρήτη πᾶσα σχεδὸν καὶ οἱ ταύτης ἄρξαντες ἔκτοτε. "Η δοκεῖτε ὅτι νῦν με ὕβρισαν πρῶτον ἢ διέβαλον ἢ ἐπεβούλευσαν τῇ ζωῇ μου; "Ω πόσας συνόδους, συνόδους κατ' ἐμοῦ κροτηθείσας εἶδον ἐγώ! πόσας ἐνέδρας θανατηφόρους, πόσα πραχθέντα συμβούλια ἅπερ τῆς τῶν πολλῶν εἰρήνης φροντί-
 104 ζων, σιγῇ μόνον ἔφερον ὡς μηδενὸς καινοῦ γιγνομένου καὶ γὰρ οὐκ ἐπαν-
 237β σάμην ἐδικαίρως, ἀκαίρως ἐπιτιμῶν αὐτούς, ἐλέγχων, παρακαλῶν ἐπὶ τὰ καλά. Ὡδίνησαν ἀδικίαν λοιπὸν κατ' ἐμοῦ· συνέλαβον πόνον καὶ ἔτεκον ἀνομίαν καὶ δεῦτε, εἶπον, τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν, τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι, τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν. Ἄρῳμεν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἀπὸ τῆς γῆς, ὅτι δύσχωρητος ἡμῖν ἐστι καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ὄνει-
 110 δίξει ἡμῖν παραπτώματα νόμον καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν. Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρὺς ἐστιν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι κατ' ἐμοῦ ἐβουλεύσαντο, ὡς καὶ τὸ τέλος ἀπέδει-
 ξεν· ἀπετύφλωσε γὰρ ὄντως αὐτοὺς ἡ κακία. Εἰς οὐδὲν δὲ ὦν κατηγοροῦσάν
 115 μου, Κύριος οἶδεν, ἔνοχος πέφυκα, ἀλλ' ἀπὸ πάντων, ὡς ἐμαυτῷ σύνοιδα, |
 238α καθαρὸς καὶ τοσοῦτον, ὅτι οὐδὲ συγκαταθέσθαι ποτε μέμνημαι τούτοις τὸν νοῦν μὴ τι γε ἀποτροπαῖόν τι τολμῆσαι τὸ σύνολον. Καὶ ταῦτα λέγω οὐ τοῦ χοροῦ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐμαυτὸν ὑπεξαιρῶν, ὦν πρῶτός εἰμι, ἀλλὰ μυρίοις μὲν καὶ μεγίστοις ἁλῶναι κακοῖς, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, καὶ πάνν ὁμολογῶ,
 120 τούτου δὲ πάντῃ εἶναι ἀνεύθυνος. Εἰ δὲ ψεύδομαι τοῖς λόγοις ἢ ἄλλως παραλογίζομαι τἀληθὲς εἴτι τοιοῦτον προᾶξι ἠθέλησα, ἐξαλειφθείην ἐκ βίβλου τῶν σφζομένων καὶ τοῖς ἀπολλυμένοις τοῦ λοιποῦ συνταττοίμην, ὦ γῆ, καὶ ἦλιε, καὶ θεία δίκη· οὕτω καὶ γὰρ ἄντικρυς τῶν κατηγορηθέντων ἀπέχω.
 124 ὅτι καὶ καρδίᾳ καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν εἴ τι τῷ κοινῷ συντελοῦν, εἴ τι
 238β συμφέρον καὶ τίμιον καὶ σωτηριῶδες, ἐσπούδαζον αἰεὶ | ἐν τῷ φανερῷ καὶ ἐφ' ὅμιν μάρτυσι πείθεσθαι τῇ ἀρχῇ ἐν παντὶ ἀγαθῷ, κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, συνεβούλευον ἅπασι. Καὶ ὥσπερ τις ὀφειλέτης ἢ δοῦλος ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κείμενος καθ' ὃ καὶ ἐχρῆν, οὕτω καὶ λέγων καὶ πράττων διετέλουν τὰ τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἀρέσκοντα. Καὶ ἵνα πάντα τὰμὰ τοῖς πᾶσιν ἢ πρόδηλα, τῆς πόλεως
 130 ᾤκουν αὐτὸ τὸ μεσαίτατον. Ἰσασι καὶ αὐτοὶ οἱ φωραθέντες κατήγοροι τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ὡς θεάρεστος· εἰ καὶ τυφλὸν ὁ φθόνος καὶ τὸ συμφέρον ὁλως οὐκ οἶδε προτιμᾶν. Ἀλλὰ καίπερ οὕτως ζῶν παρ' ὅμιν καὶ ἀνεπιλή-

97 συνέδρῳσας cod. 104 καὶ supplevi. 107 καὶ δεῦτε... μεγαλυνοῦμεν in marg. infer. 118 ὑπεξαιρῶν cod. 120 τοῦτο cod.

πτως εἴκοσιν ἔτη πολιτευόμενος ἐφ' οἷς τοσούτοις τῆς ἐμῆς διαγωγῆς ἀξίοις
 239α μάρτυσιν ἐπεποιθεῖτε τῇ τῶν ἀρχόντων εὐνοίᾳ καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς με χρη|στῇ
 135 διαθέσει πάνυ θαρδῶν καὶ οὕτω τὸ ἀποβησόμενόν μοι πάλιν ἐν τούτοις πρό-
 δηλον ἅπασιν ἔποιούμην, ὥς ἔφθην εἰπὼν προαπολογούμενος, ὥσπερ καὶ
 τοὺς ἀγίους τῶν λεγομένων καὶ ὅσον οὕτω συμβησομένων μοι μάρτυρας
 ἐπαγόμενος ἀψευδεῖς λέγοντας ἐν πνεύματι καὶ καθολικῶς ἀποφαινομένους
 τοῖς αἰρουμένοις σωθῆναι καὶ ταῦτα μετὰ πολλῶν : Εἰ προσέρχῃ δουλεύειν
 140 Κυρίῳ τῷ Θεῷ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμοὺς καὶ εὐθυνον τὴν
 καρδίαν σου καὶ καρτέρει καὶ μὴ σπεύσης ἐν καιρῷ ἐπάγωγῆς· καὶ καρτέρει
 τὰς θλίψεις, ἐν αὐταῖς γὰρ αἱ ἀρεταί. Καθάπερ ἐν ἀκάνθαις ῥόδα φύονται τε
 καὶ αὐξοῦνται· καὶ : ἔπαρον πρὸς πειρασμοὺς καὶ οὐκ ἔστι σφζόμενος. Καὶ : ὁ
 239β φεύγων πειρασμόν ἐπωφελῇ, φεύγει ζωὴν αἰώνιον· | καὶ : ὥσπερ χειμῶν
 145 γεννᾷ τὸ ἔαρ ἐν τοῖς ἐνιαυτοῖς, οὕτως ἡ κατὰ Θεὸν θλίψις ἐν τῇ ψυχῇ τὰς
 ἀρετάς. καὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἐν τούτῳ εὐφραινόμεθα, οὕτω καὶ ἐν ἐκείναις
 Θεὸς ἐπιτέρπεται· καὶ : οὐ δίδωσι Θεὸς χάρισμα μέγα χωρὶς μεγάλου πει-
 ρασμοῦ· κατὰ γὰρ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ χαρίσματα ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 κατὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ· καὶ : ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἀθλητὴν στεφανωθῆναι μὴ
 150 παλαίσαντα, οὕτως οὐκ ἔστι γενέσθαι χριστιανὸν ἄνευ ἀγώνων· καὶ : τοῦτο
 ἔργον μοναχοῦ, τὸ προσδοκῆσαι πειρασμόν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς· καὶ : πᾶς
 παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος καὶ πατὴρ καὶ νομοθέτης καὶ δικαστὴς εἰς τοῦτο
 κεῖνται, εἰς τὸ μισεῖσθαι παρὰ τῶν οἷς ἐτάχθησαν ὠφελεῖν, καὶ βαρεῖς καὶ
 240α φορτικοὶ καὶ ἀηδεῖς φαίνεσθαι· τὸ δὲ αἷτιον ὅτι οὐ δι' ὧν τρόπων | ὠφε-
 155 λούσιν ἀλλὰ δι' ὧν λυποῦσιν.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τοιαῦτα, ὧν καὶ ἐπιλαθέσθαι δοκεῖτέ μοι, διὰ ζωῆς
 φωνῆς πολλάκις εἴρηται πρὸς ὑμᾶς· νῦν δὲ πάλιν τοῖς τότε ταῦτα διὰ γραμ-
 μάτων ἀκούσαντες, σύνετε καὶ γινώτε ὡς οὐκ ἔστι σωθῆναι χωρὶς πειρασμῶν
 καὶ ὡς οὐδὲν δεινὸν πέπονθα ἀλλὰ τὸ καταθύμιόν μοι πεπλήρωται· καὶ λοι-
 160 πόν, εἰ βούλεσθε, συγχάρητέ μοι, ὅτι καὶ γὰρ συγχαίρω τοῖς ἀξιουμένοις
 μακαρισμοῦ· καὶ ἀκούσατε διὰ ποίων αὐτοὶ τούτου μέτοχοι γίνονται. Αὐτίκα
 γοῦν ὁ ἀδελφόφθεος Ἰάκωβος πᾶσι τοῖς πιστοῖς παραινεῖ λέγων «πᾶσαν χαρὰν
 ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσῃτε ποικίλοις· ὅτι τὸ δοκι-
 240β μιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν· | ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον
 165 ἐχέτω ἵνα ᾗτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι ἐν μηδενὶ λειπόμενοι». Καὶ πάλιν

162 - 165 Jac. 1,2 - 4.

133 τοσούτοις) τῆς... (ἀξίοις) μάρτυσιν ἐπεποιθ(ε)τε) supplevi. 135 θαρρεῖν
 cod. 143 αὐξοῦνται supplevi. (πρὸς) πειρασμοὺς supplevi. ἔστι supplevi.
 154 δι' ὧν τρόποις cod.

«μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι δοκιμος γενόμενος λήφεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς ὃν ἐπηγγέλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Ἄνῃρ ἀπείραστος ἀδόκιμος. Καὶ ἔτι ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί μου, τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφῆτας, οἱ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι Κυρίου. «Ἴδου μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας». Τούτῳ συνωδὰ καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ὑποτίθεται Πέτρος καὶ φησὶν «εἰ δέον ἐστὶ λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πολυτιμότερον χρυσοῦ τοῦ ἀπολλυμένου διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζομένου εὗρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ | τιμὴν καὶ δόξαν ἐν τῇ ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ αὐθις «τοῦτο χάρις, εἰ διὰ συνείδησιν Θεοῦ, ὑποφέρει τις λύπας πάσχων ἀδίκως· ποῖον γὰρ κλέος εἰ ἁμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε. ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιοῦντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ Θεῶ· εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθητε· ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἑπακολουθήσητε τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ· ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὗρεθῇ δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει· παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως». Σὺν τούτοις καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα ὁ Παῦλος φησὶν ὅτι «δικαιωθέντες ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχωμεν πρὸς τὸν Θεόν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ κανχώμεθα ἐν ταῖς | θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει». Καὶ πάλιν· «τὸ γὰρ παραντίκα ἐλαφρόν τῆς θλίψεως αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα». Οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. Πιστὸς δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἑάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν. Καὶ αὐθις «Οὕτω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως ἧς ἡμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· νῆέ μου, μὴ 242α ὀλιγώρει | παιδείας Κυρίου μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Εἰ παιδείαν 195 ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός. Τίς γάρ ἐστιν υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγονάσι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστε καὶ οὐχ υἱοί». Ὁρᾷτε τίσι συντάττει τοὺς μὴ ἐνταῦθα παιδευομένους τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς; Καὶ μάλα εἰκότως φαίην ἂν ἔγωγε. Εἰ γὰρ δύο

166-167 Jac. 1,12. 171-174 I Pe. 1,6-7. 174-181 I Pe. 2,19-23. 182-185 Ro. 5,1,3-5. 185-187 I Cor. 4,17-18. 191-196 He. 12,4-8.

176 εἰ deest cod. 192 νῆέ, cod.

τινὶ παῖδες ὧσιν, ἢν' ἐπὶ παραδείγματος ἴδωμεν τὸ λεγόμενον, ὁ μὲν ἐκ γνη-
 200 σίας γαμετῆς, ὁ δ' ἐξ ἐρώτων ἐταιρικῶν, ἀμφοτέρου δὲ ἀτακτοῖεν ποτέρου
 ἄρα τῷ πατρὶ μελήσει τῆς διορθώσεως; οὐχὶ τὸν μὲν παντοίως μετελεύσεται,
 242β καὶ δέη μαστίγων καὶ πληγῶν μὴ τι παράπαν φειδόμενος; τοῦ δὲ ἥτιω
 θήσεται λόγον; παντί που δήλον. Οὕτως οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ θλίψεις πολλοῦ
 παρὰ τῷ Θεῷ ἡξίωται λόγου καὶ σύντροφοι ἐξ ἀρχῆς τῇ καθ' ἡμᾶς εὐσεβεῖα
 205 γεγόνασιν. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς εἰς γῆν καταβολῆς τοῦ κηρύγματος, κακείνη
 καὶ αὐταὶ συνανεφύησαν καὶ τί λέγω τοῦ κηρύγματος; Αὐτὸς γὰρ ὁ ἡμέτε-
 ρος Σωτὴρ, ἡνίκα τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως φύραμα εἴλετο ὑποδύναί, ἐξ αὐτῆς
 αὐτίκα τῆς εἰς τὸν βίον προόδου συνεπλάκη τοῖς πειρασμοῖς. Ὅτε γὰρ <ὁ>
 τῆς Ἰουδαίας τηρικαῦτα κρατῶν πρὸς φρόνον αὐτοῦ καθωπλιζέτο καὶ εἰς Αἴγυ-
 210 πτον μὲν μετὰ τῆς μητρὸς ἐδραπέτευσεν, ἐξ Αἰγύπτου δὲ πάλιν εἰς Ἰουδαίαν,
 243α κακείθεν εἰς Ναζαρετ τοὺς φονῶντας ἀποφεύγων | ἄρα γε τῶν πειρασμῶν
 οὕτω κατ' ἐκείνου πνεόντων, ἐκεῖνος πρὸς ἄνεσιν ὅλως ἢ περιφάνειαν ἐώρα
 τὰ ἔξωθεν; οὐμμενουν. ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ τόκου μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ κατ'
 ἄνθρωπον βίου πενία καὶ λιτότη χაίροντα μετὰ πολλῆς εὐρίσκομεν τῆς περι-
 215 ουσίας. Τί γὰρ σπηλαῖον ταπεινότερον; τί δὲ τοῦ μὴ που κλίνειν ἔχειν τὴν
 κεφαλὴν εἰς λόγον πενίας ὑπέρτερον; Καὶ τὸ τέλος δὲ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς
 ὅποῖον; ὥς λίαν περιώδυνον καὶ ἀτιμίας μεστόν. Ἐπὶ διαβολῇ γὰρ ἀνταρ-
 σίας ὁ οὐράνιος βασιλεὺς τεθνηκέναι κατεψηφίζετο καὶ τέλος μετὰ τὰς
 219 ἀνυπερβλήτους ὕβρεις ἐκείνας τὴν πορφυρᾶν χλαῖναν, τοὺς χλευασμούς, τοὺς
 253β κολαφισμούς, τὰ ῥαπίσματα, τὰς μάστιγας, τῷ σταυρῷ δι' ἐμὲ γυμνὸς κατα-
 δικασθεῖς, κακούργον δίκην, Σωτὴρ μου, ἐκρέμασο. Καὶ οὐχὶ μὲν <ἡ> κατὰ τὸ
 ἀνθρώπινον ζωὴ τῷ Σωτῆρι οὕτω διήνυσται, ἐτέρως δὲ εἶχον οἱ λόγοι. ἀλλ'
 ἐν πᾶσιν οἷς τὰ πρακτέα διδάσκειν ἐβούλετο οὐδὲν ἕτερον ὅτι μὴ τὸ ἑαυτῶν
 ἀφειδεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν ὁρῶμεν διδάσκοντα. Ποτὲ μὲν λέγοντα «σιεὴν ἢ
 225 πύλην καὶ τεθλιμμένην ἢ ὁδὸν ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν», καὶ «ἐν τῷ κόσμῳ
 θλίψιν ἔχετε», καὶ «κλαύετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται»
 ποτὲ δὲ παραινούντα «ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν»,
 καὶ «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὕτως σωθήσεται». Καὶ οὐχὶ τοὺς πλούτῳ
 229 βρίζοντας καὶ χαίροντας καὶ τρυφῇ προσκειμένους, ἀλλὰ τοὺς πτωχοὺς τῷ
 244α πνεύματι, τοὺς κλαίοντας, | τοὺς μισουμένους, τοὺς ὑβριζομένους, τοὺς διω-

224 Math. 7,14. 225 Ino. 16,33. 226 Ino. 16,20. 227 Lu.
 21,19. 228 Math. 24,13.

199 παραδειγμα cod. 200 ποτέρων cod. 209 <ὁ> addidi 210 ⲙⲉⲗⲓⲁⲓ...
 πάλιν in marg. inf. 211 ἄρα δε cod. 211 - 212 (ἀποφεύγων) ...ολ(ως) supplevi.
 218 τεθνήσκειν cod. forsitan τεθνήξεν.

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Ἔτος ΙΘ'

10

κομένους, τούτους μακαρίους καὶ ζηλωτοὺς ἀποτείνεται. Καὶ τῆς εἰς τὰ
 δεινὰ καρτερίας ἐπαθλον τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν χαρίζεται. Τούτου ἄρα
 κατ' ἔχγος οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους οἱ μάρτυρες πορευό-
 235 μνοι, τοὺς μυρῖους ἐκείνους ἄθλους διήνεγκαν, καθ' ἐκάστην ἐλαυνόμενοι
 τὴν ἡμέραν, εἰς διάφορα κατακλείόμενοι δεσμοθήρια, μαστιζόμενοι, προσπα-
 λαίοντες κρούει, λιμῶ καὶ δίψῃ συνεχῶς πιεζόμενοι, καὶ πολυτρόποις θανά-
 τοις <καὶ> ἐπαγωγαῖς ἀπαλλαιτόμενοι [καὶ] τοῦ ζῆν. Καὶ ταῦτα ἐν ἀρχαῖς τοῦ
 244β κηρύγματος, ὅτε μάλιστα ἡμῖν ἔδωκε τῆς ἐκείνων ζωῆς καὶ τῆς ἁνωθεν αὐτοῦ
 240 ἔχρῳ ἀπολαύειν δοξῆς, ὥστε μὴ | τὴν τοῦ κηρύγματος ἐπίδοσιν εἴργεσθαι.
 Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἐνῆν ἄλλως αὐτοὺς μιμήσασθαι τὸν διδάσκαλον. Τούτων καὶ ὁ
 τῶν ἀσκητῶν θεῖος ὁμιλος τοὺς μαρτυρικοὺς ἄθλους ζηλώσας, τὸ κατὰ προαί-
 ρεσιν καὶ οὗτος μαρτύριον ἤνεγκε, ταῦθ' ἐκουσίως ὑπερχόμενοι πάντως ἅπερ
 ἐκείνοις ἀκουσίως συνέπιπτον. Ἐπεὶ γὰρ μὴ ἐνῆν ὅπου δώκετον τηρι-
 245 καῦτα βασάνοις ἐκδίδοσθαι, αὐτουργοί, οἷον εἰπεῖν, αὐτοὶ ἑαυτοῖς τῶν βασά-
 νων γινόμενοι, ταῖς τῆς ἀσκήσεως μάστιξι τὰ σώματα κατατείνοντες καὶ τῇ
 ἀπονεκρώσει τῆς σαρκός, τρόπον ἕτερον ἑαυτοὺς θανατοῦντες, τὸν τῆς ζωῆς
 αὐτῶν ἅπαντα διετελέσαν χρόνον. Συνήκατε τίτιν τρόπον καὶ πόθεν ἡ σωτη-
 245α ρία τοῖς αἰρουμένοις προσγίνεται; Ὡστε μᾶλλον κεχλαρισμένοι Χριστῷ οἱ
 πειρασμοῖς καὶ θλίψεσι προσπαλαίοντες, ὧν τῆς μερίδος γενοίμην. Αὕτη
 250 γὰρ ἐστὶν ἡ τεθλιμμένη τρίβος ἡ πρὸς ζωὴν τοὺς ταύτην ὀδεύοντας ἄγουσα,
 ἐπεὶ ἀθλήσεως ἄνευ οὐδεὶς ἀξιοῦται στεφάνων, ὡς εἴρηται.
 Ἀλλὰ τί ταῦτα, ἴσως φήσειεν ἄν τις, πρὸς σέ; οὐ γὰρ ὑπὲρ Χριστοῦ
 καὶ σοὶ τὸ παθεῖν ὡς ἐκείνοις. Κάλιστα μὲν, οὐδὲ τῆς τοιαύτης ἐξημέρας
 ἐλπίδος ἐγώ, λέγω δὴ τοῦ παθεῖν πολλὰ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ὑπὲρ γὰρ τῆς
 255 εἰς αὐτὸν εὐσεβείας καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ὁρθοῦ δόγματος ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων
 ἄχρι καὶ τήμερον λογισμοῖς προσπαλαίω. Ἡδονὰς παραιτοῦμαι, ἀνθίσταμαι
 πάθεσι καὶ δαίμοσι μάχομαι καὶ χωρὶς τῶν παρεκτὸς παρὰ πάντων τῶν
 245β ἀσεβῶν | ὡς δυσσεβῆς, παρ' ἐνίων δὲ ὁμοπίστων ὡς βδελυκτὸς μισοῦμαι καὶ
 ἀποτρόποιος. Διήλον δὲ κἀκεῖθεν ὡς οὐκ ἄμισθος ἢ ἐμὴ ἐξορία παρὰ Θεῶ.
 260 Ὁ γὰρ ἐνὸν ἀτάραχος μένειν, εἰ σιγῶν μόνον τὸ ἀληθές, καὶ πάσης πρὸ
 πάντων τιμῆς ἀπολαύειν, τούτων μὲν ὡς μηδαμινῶν ὑπερφρονήσας, εἰπὼν
 αἰρέτω πᾶσα ἀνθρωπίνῃ τιμῇ καὶ δόξῃ, ἢ με τῆς σωτηρίου ἐλπίδος ἀπογυμνοῦ
 ἐμοὶ καὶ τιμῇ καὶ δόξῃ ἢ διὰ Χριστὸν καὶ τοὺς ἐκείνου νόμους μισεῖσθαι
 καὶ ἐλαυνεσθαι καὶ μυρίαν ὑπομένειν τὴν δυσπραγίαν, κἂν καὶ αὐτὴν οἰκτρού-
 265 τατα τὴν ζωὴν ἀφαιροῦμαι, ὅτε καὶ τῷ ὄντι μακάριος ἔσομαι, ἐλόμενος δὲ
 ὄβριον καὶ ἐξορίαν καὶ θάνατον, πῶς ἄμισθος ἔσται ἢ πρόθεσίς μου καὶ ἡ
 246α τοσαύτη ὑπομονή; οὕτω | γὰρ ἂν καὶ πάντας ἀγίους ἀποστερήσαιμεν τῶν

247 αὐτὸν cod.
 263 ἐμὴ cod.

247 - 248 (σωτηρία) supplēvi.

256 (ἡδον)ὰς supplēvi.

ἀκηράτων ἐκείνων μισθῶν, ὥς ἀνταλλαξαμένους τὸ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ μάχεσθαι καὶ θανεῖν ζωῆς καὶ εἰρήνης καὶ πάσης ἀνέσεως. Ὑπὲρ γὰρ τοῦ
 270 μὴ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν μόνον Χρυσόστομος καὶ Γρηγόριος, Ἀθανάσιος δὲ πολύτλας, Παῦλος δὲ ὁμολογητῆς καὶ Μαρκῆτος δὲ θεῖος, μακράν που τῶν οἰκείων ἀπηλάθησαν θρόνων· Μάξιμος ἀφηρέθη τὴν φιλόσοφον γλῶτταν· ὁ Δαμασκηνὸς τὴν δεξιὰν ἀπεκόπη· καὶ πρὸ τούτων ὁ Προδρόμος ἀπειμήθη τὴν κεφαλὴν· καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων κύκλος ἅπαν ὑπέστη δεινόν. Ὅτι δὲ
 275 αὐτὸς εἴπερ ἠθέλον καὶ τὴν πίστιν μεταμεῖναι ἢ συνευδοκεῖν τοῖς τὰ φαῦλα πράττουσιν ἀναιδῶς ἢ καὶ γοῦν σιγᾶν τάληθῃ μόνον, οὐκ ἂν τῆς Κρήτης
 246β ἐ|διωκόμην καὶ τυφλῷ δῆλον. Ἀλλὰ μὴ γένοιτό μοι ποτὲ τοιαύτη ἀνοία περιπεσεῖν, καὶ μυριάκις δέη με τὴν ζωὴν ἀπορῶξαι, ὥστε φόβῳ δεινῶν ἢ κολακείᾳ ἡδέων σιγᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ μου ἀλήθειαν. Κρεῖττον γὰρ ἀνα-
 280 τέλλειν τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀμβλυποῦντας λυπεῖσθαι, ἢ καθολικὴν σκοτίαν εἶναι καὶ τὰ καλὰ τῶν κακῶν ἀδιάκριτα, ἢ καὶ τὴν τῆς πίστεως σιγητέον ὁμολογίαν αἰδοῖ τῶν ἀπίστων, ὃ καὶ τῆς φόβῳ θανάτου ἀπάρξασθαι παροιμίας ἔργῳ ἀνοητότερον. Τοιαύταις γὰρ σοφῶν ὑποθήκαις στοιχοῦμεν ἡμεῖς· «ἐὰν διδάσκοντός σου τὸν λόγον τῆς ἀρετῆς», φησί, «διεγείρω τινὰς ὁ μισόκα-
 285 λος πρὸς τὸ θλίβεσθαι, μὴ δειλιάσης μηδὲ διὰ τὸν φόβον σιγᾶς τὴν ἀλήθειαν»
 247α φοβερόν γὰρ οὐ τοῦτο ἀλλὰ τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας | Θεοῦ ζῶντος. Τὸ δὲ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν χρυσόιν ἐστὶ θάπτειν». Καὶ πάλιν· «Οἱ ἀνιστάμενοι προϋῶντι σοι κατὰ τὸν ὁρθὸν λόγον ὥσπερ ἀπὸ τῆς ὑγιоῦς πράξεως ἀποτρέ-
 290 φύλαττε σεαυτὸν ἐπ' ἀμφοτέρων ὁμοίως. Μὴ μόνον ἐπὶ τῆς ἀσταθοῦς κρίσεως καὶ πράξεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς κωλύειν ἐπιχειροῦντας ἢ ἄλλως δυσχεραίνοντας πραότητος καὶ στοργῆς. Καὶ γὰρ τοῦτο ἀσθενὲς τὸ χαλεπαίνειν αὐτοῖς, ὥσπερ τὸ ἀποστῆναι τῆς πράξεως καὶ ἐνδοῦναι καταπλαγέντά· ἀμφοτέροι γὰρ ἐπίσης λιποτάκται ὁ μὲν ὑποτρέσας, ὁ δὲ ἄλλοτριωθεὶς
 295 πρὸς τὸν φύντα συγγενῇ καὶ φίλον». Καὶ ἐν τῇ ἀμφίσει δὲ τοῦ μοναχικοῦ
 247β σχήματος ἐ|ρωτηθεὶς τὸ εἰ δύνασαι ὑπομεῖναι πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, Θεοῦ ἐνώπιον καὶ ἀγγέλων ἐπηγγελ-
 λάμην ταῦθ' ὑπομεῖναι προθύμως ἄχρι καὶ τέλους ζωῆς, καὶ ἐγγύας ἀπαργασίους δέδωκα τῷ Κυρίῳ, ἃς ἀπεγράψαντο ἀγγελοι καὶ ἐν οὐρανοῖς
 300 φυλλάττονται ἕως τῆς φοβερᾶς ἡμέρας τῆς Κρίσεως.

Πλὴν θῶμεν, καὶ μὴ τῆς ἀληθείας χάριν, ὥς ταύτης ὑπερμαχοῦντα,

284 He. 10,31.

285 θλίβεσθαι)... (διὰ τὸν... (ἀλήθειαν) supplevi. 290 φυλαττέ σε... ὁμοίων cod. 291 (ἀ)λλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς in marg. inf. 295 φύ(ν)τα supplevi.

εξορισθῆναι με. Οὐδ' οὕτω μοι τὸ παθεῖν εἰς σωτηρίαν ἀσυντελὲς ἀλλὰ τῶν
 εὐπραγούντων πολὺ κατὰ τὸ μέλλον ὑπερκεισόμενον. Καὶ ὅρα Ἰωβ ἐν περι-
 στάσειν ἀκουσίαις ἀνακηρυττόμενον. Καὶ τὸν ἐν τῇ παραβολῇ Λάζαρον τῆς
 305 ἀκουσίου πτωχίας τοὺς ἀβραμιαίους κόλπους ἀπολαμβάνοντα· Τὸν πλούσιον
 248α δὲ τῇ κατὰ τὸν βίον | τρυφῇ ἀντίρροπον τὴν ἐκεῖσε κληρούμενον κόλασιν
 καὶ μὴδὲ δακτύλον δροσίζοντος εἰς παραμυθίαν τοῦ φλογμοῦ ἀξιούμενον.
 Καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι σὺ μὲν φησιν ἀπέλανεσ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου καὶ
 Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά. Νῦν δὲ οὗτος μὲν ᾧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυ-
 310 νᾶσαι. Οἱ γὰρ τὴν ἐνῆδορον ζωὴν ἐνταῦθα προελόμενοι, τῶν ἐκεῖσε οὗτοι
 τερπνῶν ἀμεθεξίαν παντελῇ καταψηφισθήσονται. Ὅσοις δὲ συμφορῶν ὁ
 τῇδε βίος ὥφθη κλυδώνιον, καὶ θλίψεσι δειναῖς προσεπάλαυσαν σὺν ὑπομονῇ
 καὶ εὐχαριστίᾳ, οὗτοι τῶν ἐντεῦθεν ἀπαίροντες εἰς τὸν ἀκύμαντον ἐκείνον
 314 λιμένα τῆς ἀναπαύσεως προσορμίζονται. Ὡς Ἐφραὶμ καὶ Ἰσαὰκ τοῖς σύροις
 248β σὺν δὲ τῷ χρυσοῤῥήμονι Ἰωάννῃ δοκεῖ. Τῷ μὲν | οὕτως ἀποφαινομένῳ
 «ὅσοι βούλονται τελείως ἐξειλῆσαι τῆς αἰωνίου γεέννης τῆς τιμωροῦσης τοὺς
 ἁμαρτωλοὺς, καὶ τῆς αἰωνίου βασιλείας ἐπιτυχεῖν, τὰς θλίψεις τῆς γεέννης
 ἐντεῦθεν διὰ τῶν πειρασμῶν τῶν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐπαγομένων ὑπενεγκά-
 τωσαν αἰεὶ. Καὶ ἐὰν ὑπομείνωσιν ἕως τέλους τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπεκδεχό-
 320 μενοι ἐν πίστει, καὶ τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων διὰ τῆς χάριτος
 λυτροῦνται, καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔνδοθεν καταξιοῦνται,
 καὶ τῆς αἰωνίου γεέννης ἐκεῖθεν ἐξειλοῦσι, καὶ τὴν αἰώνιον βασιλείαν κληρο-
 νομοῦσι». Τῷ δὲ παραινοῦντι «Πάντα ἀνθρώπον ὠφελεῖ ὁ πειρασμός. Ἐὰν
 324 γὰρ τὸν Παῦλον ὠφελεῖ, πᾶν στόμα φραγῆσεται καὶ ὑπόδικος γενέσθω ὁ
 249α κόσμος τῷ Θεῷ. Οἱ ἀγωνισταὶ πειράζονται, ἵνα προσηθήσωσι τῷ πλούτῳ
 αὐτῶν· οἱ χαῖνοι, ἵνα ἐκ τῶν βλεπόντων φυλάξωνται ἑαυτούς· οἱ ὑπνώτιοι-
 τες, ἵνα εἰς ἐξυπνισμόν εὐτρεπισθῶσι· καὶ οἱ μακρὰν ὄντες, ἵνα προσεγγί-
 σωσι τῷ Θεῷ· οἱ δὲ οἰκεῖοι, ἵνα ἐν παῤῥησίᾳ εἰσοικισθῶσι». Καὶ πάλιν·
 «Πᾶσιν ἀνέσει ἔπεται ταλαιπωρία· καὶ πᾶσιν διὰ Θεὸν ταλαιπωρία ἄνεσις
 330 ἀκολουθεῖ. Ὁ παιδευόμενος ἐνταῦθα διὰ τὴν ἰδίαν αἰσχύνῃν, ἐκ τῆς ἰδίας
 γεέννης ἐσθίει. Τῷδε ὥδέ πως διδάσκοντι βούλει ἄνεσιν εὐρεῖν ἐκεῖ· θλί-
 βηθι ἐνταῦθα διὰ τὸν Χριστόν· ἀλλ' οὐκ ἔστι διωγμός· στήθι πρὸς δόξαν,
 στήθι πρὸς θυμοῦ μάχην, στήθι πρὸς ἐπιθυμίας βάσανον, καὶ ταῦτα στίγματα
 334 καὶ αὐταὶ βάσανοι· καὶ ἐὰν ἁμαρτίας ἔχῃς, ἀφανίζονται καὶ κατακαίονται
 249β ὑπὸ τῆς θλίψεως· ἂν δὲ ἀρετὴν ἔχῃς, λαμπρύνῃ | καὶ φαιδρύνῃ ὑπ' αὐτῆς.
 Καὶ μὴ εἴπῃς ὅτι «οὐδὲν ἡδίκησα». Τί γὰρ Παῦλος ἡδίκησεν, ἵνα λιθασθῇ;
 Βασιλείαν κατήγγελλε· πλάνην ἀπήγε· τῷ Θεῷ προσήγε. Ταῦτα στεφάνων
 ἄξια· ταῦτα ἀνακηρύξων· ταῦτα μυρίων ἀγαθῶν, οὐ λίθων. Ἄλλ' ὅμως

318 - 319 ὑπενέγκωσαν cod. 327 ξυπνισμόν cod. 337 κατήγγειλε cod.

τοῦναντία ἔπασχε». Καὶ πάλιν· «Ὡςπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόντων οἱ
 340 μὴδὲν παθόντες ἐνταῦθα κακόν, μείζονα ὑφίστανται τιμωρίαν ἐκεῖ, οὕτως
 ἐπὶ τῶν κατορθούντων οἱ πολλὰ παθόντες ἐνταῦθα δεινά, πολλῆς ἀπολαύ-
 σονται ἐκεῖ τῆς τιμῆς. Καὶ καθάπερ ἁμαρτωλῶν ὄντων δύο, ἂν ὁ μὲν
 ἐνταῦθα κολασθῇ, μακαριώτερος ὁ κολασθεὶς τοῦ μὴ κολασθέντος ἐστίν,
 344 οὕτω δὴ καὶ δικαίων ὄντων ἐνταῦθα δύο, ἂν ὁ μὲν πλείους ὁ δὲ ἐλάτ-
 250α τους ὑπομείνῃ τὰς θλίψεις, μακαριώτερος | ὁ τὰς πλείους ὑπομένων ἐστίν.
 Ὡστε τὸ δυσπραγεῖν, εἰ καὶ μὴ τῆς εὐσεβείας ἔπεσι χάριν οὐδὲ ἐκού-
 σιον, ἀλλ' οὐ πάντῃ καὶ οὕτως ἀλυσιτελὲς καὶ πρὸς τὰς ἐκεῖθεν ἐλπίδας
 ἀνόνητον. Προνοίας οὖν ἐστὶ καὶ τοῦτο Θεοῦ καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς στοργῆς
 ἐνδειξίς διὰ τῶν ἐνταῦθα θλίψεων τὴν ἐκεῖθεν ἡμῖν προμνηστευομένου ἀνά-
 350 παυσιν, ὅταν ἴδῃ πρὸς τοὺς ἀνθαιρέτους πόρους τῆς ἀρετῆς ὀλιγώρως ἔχον-
 τας ἢ καὶ πρὸς τὰ χεῖρονα ἐπιθρόεπῶς καὶ ἐπιμελῶς, ἀναβαλλομένους δὲ τὴν
 μεταβολήν, συμφορῶν ἡμῖν καὶ θλίψεων τὸν βίον ἐμπίπλησι, τιμωρίᾳ προσ-
 καίρου κολάσεως ἐξαρχάων τῆς αἰωνίου. Καὶ τί θανμαστόν, εἰ τοὺς ἁμαρ-
 250β τάνοντας ἡμᾶς φιλανθρώπως ὁ Θεὸς οὕτω μέτεισιν ὅπου καὶ | τοὺς εἰλικρι-
 355 νῶς αὐτῶ καὶ γνησίως δουλεύοντας. Καὶ οἷς ὁ βίος ἀκίβδηλος, τῷ χωνευτη-
 ρίῳ δοκιμάζει τῶν πειρασμῶν, ἵνα τὸ τῶν ἀρετῶν ἀποστίλβον λαμπρότερον
 ἐν τούτῳ ἀναφανῇ. «Ἐπύρωσε γάρ», φησὶν, «αὐτοὺς καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους
 ἑαυτοῦ. Ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς καὶ ὥς ὀλοκάρπωμα
 θυσίας προσεδέξατο αὐτούς. Καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμνουσι.
 360 Καὶ χάρις τῷ πολυτρόπως ἡμῖν πραγματευομένῳ τὴν σωτηρίαν».
 Οὐ τοίνυν ἄμοιρον μισθοῦ καὶ ἀπλῶς καὶ ἀκούσιον ἦν ἔμοι τὸ
 διωχθῆναι· ὅπου δὲ ὑπὲρ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων, ὅτι πᾶσαν παρανομίαν διή-
 λεγchon καὶ πάσῃ συνηγόρουν δικαιοσύνῃ, πῶς οὐχ ἐκούσιον; ὥς καὶ πολλὰ-
 251α κίς προὔλεγον ὅτι καὶ δέλλῃ με λιθοβοληθῆναι, τάληθες οὐ σιγήσω, πῶς
 365 οὐκ εἰς λόγον ἀμοιβῆς ἀποκείσεται μοι τοῦτο παρὰ Θεῷ; Εἰ γὰρ παρὰ
 ἀνθρώπων ἀδικούμεθα καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς δυσπραγοῦμεν, ἀλλ' ἐν οἷς
 ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῖν οἰκείωσις τῶν εἰς σωτηρίαν φερόντων οὐχ ὑπερνού-
 μεθα. Καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εὐσυνειδήτως πάσχειν μέγα καθέστηκεν εἰς
 ψυχαγωγίαν ἡμῶν. Καὶ οὐδὲν ἡδύτερον τούτου χριστιανικῇ ψυχῇ γένοιτ' ἂν.
 370 Ὅτι ταῦτόν ὑπὲρ τε τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ νόμου αὐτοῦ
 ἐκδικήσεως παθεῖν τι καὶ οὐκ ἄλλο παρ' ἔμοι γε καὶ πᾶσι τοῖς φιλοχρίστοις
 καὶ κρίνεται καὶ ἐστίν. Ὡς καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε καὶ οἱ ἅγιοι λέγουσιν, ὅτι
 251β οὐ μόνον οἱ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν δεξάμενοι τὸν θάνατον | μάρτυρές
 εἰσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ τὴν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τήρησιν ἀποθνήσκοντες.
 375 Καὶ ταῦτα λέγω οὐκ ἑμᾶντοῦ ἐπαίνους δεξιῶν, οὔτε μὴν ἐνίων κατ-

346 ἔπεισι cod. 357 τούτοις cod. 363 (πῶς οὐχ) supplevi. 369 οὐδὲ cod.
 373 (ἅγιοι) supplevi.

επαιρόμενος, ἀλλ' ἵνα γνόντες ἐκ τούτων ὡς οὐδὲν δεινὸν ἀλλ' εἴ τι ψυχω-
 φελὲς καὶ σωτήριον πέπονθα μηκέτι λυπεῖσθε περὶ ἐμοῦ. Οὐδὲ γὰρ στεφα-
 νουμένου τινὸς οἱ τούτω προσήκοντες ἀθυμοῦσιν, οὐδ' ἀπολαμβάνοντος ἀγα-
 θῶν δυσχεραίνουσιν. Ὡς οὐδὲ σφζομένου θλίβεσθαι δίκαιοι εἶεν ἄν. Ὅτι
 380 «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύεται αὐτοὺς ὁ
 Κύριος». Καὶ «Κύριε, ἐν θλίψει ἐμνήσθημέν σου· ἐν θλίψει μικρᾷ ἡ παι-
 δεῖα σου ἡμῶν». Προφητικαὶ φωναί. «Πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν
 252α Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται πανταχοῦ». Καὶ «διὰ πολλῶν | θλίψεων δεῖ
 ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Παύλου πρὸς τοῦτο συνη-
 385 γορίαι. «Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἔνεκεν δικαιοσύνης». Καὶ «εἰ ἐμὲ ἐδίω-
 ξαν καὶ ὑμᾶς διώξουσιν». Καὶ «ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης
 φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην». Διδασκαλίαι Χριστοῦ.

Ἔγνωτε πόσων ἀγαθῶν αἰτίον μοι γέγονε τὸ διωχθῆναι καὶ τίσι συν-
 αριθμεῖσθαι πεποιήκε καὶ ἐπὶ ποίαις ἐλπίσι βιοῦν; Ὡστε καθ' ἡ καὶ πρὸ
 390 εἶπον: πᾶς ὁ βουλόμενος ἀγαθὸν τι πράξαι ἐν τῷδε τῷ βίῳ, πρὸς τὸ μέγε-
 θος τούτου ὀφείλει ἐκδέχεσθαι καὶ πειρασμὸν ἐπερχόμενον. Καὶ πᾶν μέγα
 κατόρθωμα πολλοῖς καὶ ποικίλοις συνέξενται πειρασμοῖς. Καὶ μαρτυροῦσι
 252β βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ καὶ κυβερνήται καὶ γεωργοὶ καὶ ἔμποροι· μετὰ |
 μυρίων κατορθοῦνται πειρασμῶν τοῦθ' ὅπερ λέγονται. Μάλιστα δὲ πάντων
 395 τὸδε συνίστησιν ὁ φύσει διδάσκαλος Ἰησοῦς Χριστός, μετὰ τὸ πᾶσαν πλη-
 ρῶσαι δικαιοσύνην, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας τοσαύτας πειραζόμενος
 ἅπαντα πειρασμὸν ἐν τῇ πανερῇμῳ, ἡμῶν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ὡς
 προεῖρηται. Οὐδὲν οὖν ξένον οὐδὲ νεώτερον γέγονεν ἐπ' ἐμοί, ἀλλὰ τὸ σύν-
 400 ηθες καὶ ὁ τῶν γινομένων ἡ φύσις ἀπαραβάτως γίνεσθαι ἀπαιτεῖ. Πατρὶ γὰρ
 υἱὸς ἐπανίσταται καὶ μαθητῆς διδασκάλῳ ἐπιβουλεύει καὶ εὐεργέτην ὁ εὐερ-
 γηθεὶς κατορθῶσαι ἐπείγεται. Καὶ ὁ δημῳδὸς δὲ λόγος συνήθει ὡς ᾠτινι
 ποιήσεις καλόν, κακὸν ἐκδεῖναι παρ' αὐτοῦ εἰς ἀντάμειψιν. Εἰ γὰρ οὐδὲν
 253α ἄλλο ἀμάρτημα ἐν τῷ | οὐρανῷ γέγονεν εἰ μὴ φθόνος, καὶ αἰεὶ ἐπὶ τὰ καλὰ
 φθόνος, πῶς καὶ μοὶ μόνῳ σπεύδοντι μιμῆσασθαι τοὺς καλοὺς ἢ τὰ καλὰ κτή-
 405 σασθαι τὸν φθόνον οἷόν τε ἦν διαδραῖναι; Εἰ δὲ καὶ ὁ Κάϊν τὸν Ἄβελ ἐφό-
 νευσε καὶ Ἰακώβ Ἠσαὺ ἐνεκότει, καὶ τὸν πάγκαλον οἱ ἀδελφοὶ ἀπέδοντο
 καὶ αἰοιδὸς αἰοιδῷ φθονεῖ καὶ τέκτονα τέκτων ζηλοτυποῖ, καινὸν οὐδὲν εἰ
 καὶ μὲ τὸ χαλεπὸν τοῦτο θηρίον, ὁ φθόνος, τῆς Κρήτης ἀπέωσε. Μᾶλλον δὲ

381 - 382 Is. 26,16. 382 II Ti. 3,12. 383-384 Acta 14,22.
 385 Mat. 5,10. 385 - 386 Ino. 15,20. 407 Hesiod. Op. vs 25.

402 ποιήσε(ς) (καλόν)... αὐ(τοῦ) supplevi.

τοῦναντίον ἅπαν, εἴπερ συνέβη, παράδοξον ἦν, φημί δὴ τὸ μὴ διωχθῆναι με
 410 πρὸ τοῦ φθόνου καὶ ταῦτα τὴν Κρήτην οἰκοῦντα. Ὅγε μὴν θέλον ἐῖναι
 καλὸς ἢ κατῶσθαι τι τῶν καλῶν καὶ τιμίων, ἄνευ δὲ ζήλου καὶ φθόνου ἔχειν
 253β τοῦτο βουλόμενος, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ πλοῦτον καὶ κάλλος, ἰσχὺν | καὶ
 φρόνησιν ἔχειν εὐφῆμῳ, μηδὲν δὲ περίβλεπτον ἑαυτὸν διὰ ταῦτα μηδὲ ζηλω-
 τὸν εἶναι θέλονται, τοῦτο δὲ τῶν οὐκ ἐνδεχομένων ἐστίν. Ὡς περ γὰρ τῷ
 415 σώματι ἔπεται ἡ σκιά δι' ἀκτίνος βαδίζοντι, οὕτω καὶ τῷ διὰ δόξης πορευο-
 μένῳ φθόνος ἀδιαστάτως ἀκολουθεῖ.

Πλὴν οὐκ ἐξορίαν ὑπέστην μόνον ὥς τισιν ἔδοξεν, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ καὶ
 ὕβρεις ἀπείρους καὶ φρουρὰν καὶ νανάγιον καὶ πρὸς τοῦτοις ἐπτάμηνον
 κακουχίαν καὶ ἀπογύμνωσιν τῶν ἐμῶν καὶ θανάτους μυρίους, ἃ τῇ τοῦ
 420 Κυρίου χάριτι πάντα μετὰ χαρᾶς καὶ προθυμίας εὐχαρίστως ὑπέμεινα οὐδένα
 λαιδορήσας, οὐδὲ γογγύσας πρὸς τι συμβάν, οὐδενὸς κατενξάμενος. Καὶ νῦν
 ἡ ἐξορία αὕτη γέγονέ μοι ἐπάνοδος· ἡ φρουρὰ ἀντέστραπται μοι εἰς πλατυ-
 254α σμόν· αἱ ὕβρεις | εἰς δόξαν κατέληξαν· τὸ νανάγιον εἰς ἀκύμαντον γαλήνην
 μετεποιήθη· ἡ κακουχία εἰς ἀνάπαισιν μετεβλήθη· εἰς πλουτισμὸν ἡ ἀπο-
 425 γύμνωσις ἤδη μετέπεσε· καὶ εἰς ζωὴν οἱ θάνατοι μετελλάγησαν. Καὶ διὰ
 ταῦτα λοιπὸν πάντες οἱ διὰ Θεὸν ἀγαπῶντές με ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ εὐφρανθήτε
 καὶ ἀγάλλεσθε. Καθὼς γάρ ἐστι λυτρωθῆναι κινδύνων ἐπὶ δεινότερα κολά-
 σει καὶ μείζονι, οὕτως ἐστὶν ἐμπεσεῖν πειρασμοῖς ἐπ' ὠφέλειά μελλούσῃ καὶ
 ἡμέραις ἀγαθαῖς. Καὶ ἄλλως δὲ ἐπ' ἐμοὶ δίκαιοι ἂν εἴητε χαίρειν, τοῦτο
 430 μὲν ὅτι ἐκ τῶν τῆς γῆς ἀβύσσων ἔρυσθεις τὸν αὐτὸν πάλιν ὑμῖν ἐξ ὑπαρχῆς
 πνέω ἄερα, τὸν αὐτὸν βλέπω ἥλιον καὶ τὴν αὐτὴν διόλου ἀκολουθίαν συμ-
 254β πᾶλλω πᾶσιν ὑμῖν. Τοῦτο δὲ ὅτι ἐξ ἀδιαφορίας εἰς τὸ | τῆς Θείας Σοφίας
 διδασκαλεῖον ὑπέστρεψα. Ἀπὸ κοσμικῶν κυμάτων εἰς ὄρμον προσωρμίσθην
 γαλήνιον καὶ ἐκ λειποταξίου εἰς τὴν ἀρίστην ἀφῆμαι στρατολογίαν· καὶ
 435 πρὸ γε τούτων ὅτι ἐν τοῖς διωγμοῖς χάρητε καὶ σκιρτήσατε· «ἡ λύπη ὑμῶν
 εἰς χαρὰν γενήσεται», φησὶν ὁ Κύριος, καὶ «θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν
 κόσμον». Ἀκούετε τί φησὶν ὁ δεσπότης; «Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρί-
 νων; Κύριος ὁ ἐπιτάττων καὶ τίς προθύμως οὐχ ὑπακούσεται;»

Ἄλλ' ἴσως, ὅτι ἀδίκως τῶν τῆς Κρήτης καλῶν ἀπεστέρημαι, ἐλεοῦντές
 440 με τῆς τοσαύτης ζημίας οὐκ ἀπεικόντως λυπεῖσθαι, φαίητε ἂν. Πρὸς ταῦτα
 γοῦν, εἴ τις ὑμῖν δύναμις, ἀποκρίνασθέ μοι πυνθανομένῳ. Πρῶτον τί ἐστὶ

411 Mat. 10,23. 435 Ino. 16,20. 436 Ino. 16,33.

411 (καὶ φθόνου) supplevi. 418 ἀπείρους cod. 427 ἐπιδεινότερα cod.
 428 ὅτιως cod. 429 ἡμέρας ἀγαθὰς cod. 435 χάρητε, φησὶν ὁ Κύριος, cod. quod
 ego postscripsi.

τοῦτο τὸ ἀδίκως δ' λέγετε. Ὑπὲρ τὸ τῆς λύπης ἀφόρητον ἄρα συνίετε τοῦτο ἢ
 255α βούλεσθε καὶ τοῦθ' ὑμῖν τὸ ἀδίκως ἐρμηνευθῆναι; Σύνετε τοίνυν ὡς ἀδί-
 κως ἐστὶ κατακριθῆναι τὸν μὴ σφαλέντα, δικαίως ἐστὶ καταδικασθῆναι τὸν
 445 ἐπιτακίῳ. Ποῖον οὖν τῶν δύο τούτων ἐπ' ἐμοὶ κρινομένῳ συμβῆναι βούλε-
 σθε; Ὡς ἔγωγε οἶμαι, τὸ πρῶτον οὐ καὶ πάντες οἱ ἄγιοι ἀδίκως πεπόνθασι.
 Καθ' ὃ φασὶ καὶ Σωκράτην ἀδίκως θανεῖν ἀπαρόμενον, Ξανθίππης τῆς
 γυναικὸς κλαιούσης καὶ λεγούσης «ὦ Σώκρατες, πῶς ἀδίκως ἀποθνήσκεις»,
 ἐπιστραφέντα φάναι «σὺ δὲ ἐβούλον με δικαίως ἀποθανεῖν;» Οὐκοῦν τοῦτο
 450 κἄμοι μέγα πρὸς σωτηρίαν δικαίωμα τὸ ἀδίκως παθεῖν καὶ ὑμῖν πρὸς τὸ
 μὴ λυπεῖσθαι. Ἐπεὶ τὸ πάσχειν δικαίως πᾶσι κακούργοις ἐπόμενον· ἐπειτα
 255β τὸ τῆς πόλεως εἰς ἔρημον ἐξορίζεσθαι βέλτιον ἢ τοῦναντίον; Ἐκ τῶν νήσων
 εἰς τὴν ἡπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμέ-
 νειν ἐφίεται ἢ ἔνθα δυσασεστέεται καὶ ἀπαναίνεται; Εἰς τοὺς μισοῦντας καὶ
 455 φονῶντας ἢ τοὺς φιλοῦντας καὶ περὶ πλείστον τὴν ζωὴν αὐτοῦ τιθεμένους;
 Εἰς τὴν πατριδα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας ἢ εἰς ἀλλοδαπὴν ἐκ τῆς ἐνεγκαμένης; Εἰς
 τὴν πόλεων Πόλιν ἢ εἰς χωρίον ἀνώνυμον; Προδότης καὶ παιδίους μὴ τι γε
 ἀνδράσιν ἢ αἰρετέα ἐν τούτοις μερίς, εἰ μὴ τις ἐκστατικὸς ἢ καὶ σφόδρα
 τέως φιλόνομος. Πάλιν· ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πολυτρόπως δοξάζεσθαι,
 460 σοφοῖς συνοικεῖν διὰ βίου, ἢ ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν βέλτιον, κηρύττοντα
 τὴν ἀλήθειαν; Τόπον ἅπαξ ἐκ τόπου ἀμείψασθαι ἢ ταύτην οἰγῶντα ἐφ' ἐνὶ
 256α τόπῳ σήπασθαι; Ὑπὲρ Χριστοῦ ἀτιμάζεσθαι καὶ φέρειν ἀσμένως πρὸς
 τὴν ἁμαρτίαν μέχρις αἵματος ἀνθιστάμενον, ἢ ταῖς τῶν πολλῶν ὀρέξεσιν ὑπο-
 κύψαντα ἐπαινεῖσθαι ψεκτῶς καὶ εἰκῇ; τούτων αὐτὸς γοῦν τὰ μείζω καὶ
 465 κρείττονα, οἷς λόγοις οἶδε τὸ θεῖον εὐδρῶν, χαίρω ἐπιεικῶς. Ταύτη τοι καὶ
 ὑμῖν συμβουλευέω μηκέτι λυπεῖσθαι. Οἶδα τοὺς ὁδυμῶν ὑμῶν, καὶ τοὺς
 ὀχετοὺς τῶν δακρύων οὕτως ἐπίσταμαι, ὥς ἂν εἰ συμπαρήμην ἐκάστῳ ὑμῶν.
 Ἄλλ' ἄχρι τούτου, μὴ περαιτέρω. Ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, μὴ ἐπ' ἐμὲ
 κλαίετε.

470 Ἄλλ' ὑμῶν μὲν ὑπερβαλλόντως τὸ πάθος τῆς λύπης ἀψάμενον οἰμωγῶν
 μέχρι καὶ δακρύων ἐχώρησε, λογιζομένων πῶς πάντων εὐπραγούντων μόνος
 256β δεινὰ πέπονθα. Ἐμοῦ δὲ μέσης | καρδίας καὶ μυελῶν καὶ ὁρμῶν ἕτερον ἄπτε-
 ται πάθος, τὴν ὁσονούτω φθάνουσαν ἡμέραν τῆς κρίσεως μεμνημένον καὶ τοὺς
 ἐν αὐτῇ παρῶντα ἀσθησομένους ἁγίους ἐνθυμουμένον. Πῶς, οἱ μὲν καὶ τῶν

447 - 449 Diogen. Laert. II, 34. 468 Lu. 23,28.

451 κακούργ(οις)...(τὸ τῆς) πόλεως supplevi. 463 ἀνθισταμένην cod. 481 (κῶ)-
 ραι... δέκα(τον) supplevi.

475 ἀνχένων τομάς, οἱ δὲ τὰς τῶν μελῶν ἀφαιρέσεις, οἱ δὲ τὰς μαστιγώσεις τοῦ
 σώματος, οἱ δὲ καὶ τῶν οἰκείων αἱμάτων ἐκχύσεις, οἱ δὲ τοὺς αἰσχίστους καὶ
 βιαίους θανάτους· καὶ πάνθ' ὅσα διὰ Θεὸν ἐκαρτέρησαν εἰς ἴδιον ἔπαινον καὶ
 στεφάνων ἀμοιβὴν ἐπιδείξονται. Ἐγὼ δ' ὁ ῥάθυμος πάντη, οὐδὲν μὲν ἔχω
 τοιοῦτον ἐνδείξασθαι, ἃ δὲ παροξύνων τὸν ἀπαθῆ ἐργασάμην, μυρία. Οἷμοι
 480 πόση ἔσται κατηγορία μοι τότε. Πόση αἰσχύνῃ, πόση κατάκρισις, ἥνικα τρυφε-
 257^α ρευόμεναι κόραι καὶ οὐπω τὸν δέκατον χρόνον ἀμείψασαι, τῷ Χριστῷ | παρα-
 στήσονται μετὰ παιδρῶν τῶν λαμπάδων· ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀνδρι-
 κώτατα μέχρις αἵματος ἔστησαν. Αὐτὸς δ' ὑπερβὰς τὰ πεντήκοντα ἔτη, σπου-
 δαῖον οὐδὲν οὐδὲ γενναῖον ἐπιδείξασθαι ἴσχυσα. Μωϋσῆς ὁ θεόπτης ἐλιθά-
 485 σθη πρὸς τῶν Ἑβραίων. Ὁ Ἡσαΐας ξυλίνῳ πρίονι πέπρισται. Ὁ Ἱερεμίας
 ἐν λάκκῳ βορβόρου ἀπέρριπται. Ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων κατὰ κεφαλῆς
 ἔσταυρώθη. Ὁ τε πρωτόκλητος αὐτῶν ἀντιστροφῶς ἐσταύρωται. Ὁ τῆς οἰκου-
 μένης διδάσκαλος Παῦλος τὴν κεφαλὴν ἀπειμῆθη. Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος
 τὸ δέσμα ἅπαν ἀφῆρηται. Καὶ ἄλλος ἅγιος ἄλλῳ τινι τρόπῳ τοῦ ζῆν ἀπηλ-
 490 λάγη. Καὶ πάντες οἱ ἅγιοι οἱ μυρίων κόσμων ἀντάξιοι καὶ μαρτυρικὸν βίον
 257^β ἔζησαν καὶ ἀθλητικῶς | τὸν βίον κατέλυσαν. Ἐγὼ δὲ μυρίους ὀφείλων θανά-
 τους, ἐν ἀνέσει καὶ δόξῃ τὸν βίον παρέρχομαι. Πόθεν οὖν σχῶ μικρὰν παθ-
 ῶσιν; πόθεν ἔσται μοι ἔλεος; Τί, μὴ λέγω τι μεῖζον, τί γένωμαι θίαν ὁ
 γλυκύτατος Ἰησοῦς καὶ Θεὸς μου, οἷα κριτὴς φοβερός, ἐπὶ μετεώρου τοῦ
 495 θρόνου καθήμενος, τὴν ἰδίαν πλευρὰν ὠρυγμένην τῇ λόγχῃ καὶ τὰς ἑαυτοῦ
 ἡμαγμένας παλάμας ἐπιδείξει ἐκεῖθεν, ἃς δι' ἐμὲ ἐν σταυρῷ καὶ τὴν ἐμὴν
 ἁμαρτίαν καθήμαξεν; Αὐτὸς δὲ μηδὲ ῥάπισμα ἢ ἔμπυσμα ἐν ὅπρῳ αὐτοῦ
 ὑπομείνας ἐπιδείξει δυνήσομαι. Ὁφελον οὖν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, καθ' ἣν
 499 τῆς νηὸς ἐπέβην ἀναγόμενος ἐκ τῆς Κρήτης, τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης πρὸ τῶν
 258^α διωξάντων παρεδιδόμην. Εἴθε δηλητηρίῳ πρὸς αὐτῶν ἡ ξίφει τὸ | ζῆν ἀφη-
 ρούμην. Οὕτω γὰρ ἂν εὐθὺς τῷ τοῦ Θεοῦ προσώπῳ ἐμφανιζόμενος [οὕτω],
 μικροῦ ἐλέους ἐτύγχανον. Ὅς, τό γε νῦν ἔχον, τῶν μεγίστων ἀστοχήσας
 ἐλπίδων, ὀδυνηρὸν ἔλκω βίον καὶ ἄχαριν. Ὡ πρὸ πόσων ἐνιαυτῶν τῇ
 μελέτῃ ταύτῃ ἐνησχολούμην, ποσάκις ὑπὲρ τούτου τὸ θεῖον ἠνώχλησα,
 505 «Κύριε» λέγων «καὶ Θεὲ τῆς ζωῆς μου, ὡς οἶδας προξένησόν μοι τὸ ζῆν
 ἐν σοί, καὶ ὡς δύνασαι δυνάμωσόν με ἀποθανεῖν ὑπὲρ σοῦ. Ἡ δ' οὖν λάβε
 ἅπ' ἐμοῦ τὴν ψυχὴν μου, ὅτι οὐκ εἰμὶ ζωῆς ἄξιος». Ὡ μακαρίων ἐννοιῶν,
 ἅς περ κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν ἑμαυτῷ ἔστρεφον, προσδόκιμον ἔχων τὸν
 509 θάνατον. Ὡ, χαρὰς ἀνεκφράστου καὶ χρηστῶν ἐνθυμήσεων! Αὔριον γὰρ

483 - 484 σπουδαῖον οὐδὲν οὐδὲ ita codex; forsitan, σπουδαῖον οὐδόν, οὐδὲν
 quod alibi Vulgaris Eug. edidit. 485 πρὸ cod. 490 (οἱ ἅγιοι)... (ἀν)τάξιοι καὶ
 μαρτυρι(κὸν βίον) supplevi. 493 τίς γένωμαι cod. 500 παρεδιδόμην cod. 506 εἰ
 δ' οὖν cod. 508 ἔτρεξον cod.

258β ἔλεγον τῷ Χριστῷ παραστήσομαι. Αὐριον ὄψομαι | τὸ ἀθέατον κάλλος. Ἦδη, νῦν ὁσονούπω, σωθήσομαι. Νῦν ἐρῶ τῷ Κυρίῳ «Ἴδου διὰ τὸν σὸν νόμον θανάτου καὶ ἀπὸς πείραν ἔλαβον». Ἀλλά, κρίμασιν ἀρῶν τοῦ τυχεῖν μὲν τοῦ τοιούτου τέλους ἀπέτυχον, τοῦ Χριστοῦ δὲ τῇ χάριτι, τοῦ τῆς προαιρέσεως μισθοῦ οὐδαμῶς. Πανταχοῦ γὰρ καὶ ἡ γνώμη, ὡς τοῖς ἀγίοις δοκεῖ, 515 ὅταν ἀπηρτισμένη ᾖ, δλόκληρον λαμβάνει τὸν στέφανον.

Ὅρατε ὅσον ἀπεῖχον καὶ ἔτι διέστηκα τῆς ὑμῶν διαθέσεως. Ὑμεῖς μὲν γὰρ καὶ ζῆν με παρ' ὑμῖν καὶ τιμᾶσθαι ἐβούλεσθε. Αὐτὸς δ' ὡς τῆς οὐρανόου βασιλείας ἐκπεσὼν, τὸ μὴ φθάσαι τότε θανεῖν ἡγῆμαι, καὶ εἰσέτι, 519 τοῦδε χάριν διαμένω περίλυπος. Εἰ δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν λόγων προσγενομένην 259α ὠφέλειαν, πρόσωπον | πρὸς πρόσωπον ἀλλήλους ἐνορῶμεν καὶ καταμανθάνομεν τὰ πρῶην κεκρυμμένα, παρασκευάζεσθε γοῦν, ὡς ἡδη παρήγγειλα, ἵνα καὶ ζῶντες ἐνταῦθα καὶ μεταστάντες ἐντεῦθεν καὶ ἀναστάντες ἐν Κρίσει, ἀλλήλων ὦμεν ἀχώριστοι καὶ Θεοῦ. Ἰστασθε στεῖροὶ ἐν τῇ πίστει. Φοβεῖσθε τὸν Κύριον. Τῆς ἐλεημοσύνης ἐπιμελεῖσθε. Ἐργῶ ἀλλήλους εἰς ἀγαθὸν ἀγα- 525 πᾶτε καὶ μνημονεύοντες τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἐν ταῖς προσευχαῖς. Τοῖς τὰς συνεισάκτους ἔχουσι μὴ συγκοινωνεῖτε· ὅτι δεῖ καὶ θεοστυγοῦς ζωῆς οὕτως ἀπέχεσθαι, ὡς θεαγρέστου βίου ἐπιμελεῖσθαι. Μὴ λάθωμεν ἐαυτοῖς περιπίπτοντες. Οὕτω γὰρ ποιοῦντες, τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτύχοιτε. Ὑγιαίνοντε ἐν πνεύματι. Ἐρρωσθε ἐν Χριστῷ.

530

Μνησθεὶν τῆς
ἀγάπης ὑμῶν
δ Θεός.